

8. Just, Vladimír 2003. *Slovník floskulí*. S. 7–11, 16–18, 22–23, 31, 38–39, 50–53, 61–62, 65–71, 85–86, 93–95, 101–102, 135, 148–149, 171–175, 178–180, 190–192, 213–214. Praha: Academia.

Vladimír Just

SLOVNÍK FLOSKULÍ

Malá encyklopedie
polistopadového newspeaku: klišé,
slogany, hantýrky, tiky, partiové metafory,
slovní smogy

ACADEMIA

ABY

Původně prostá spojka navozující účel („*Proč máš tak veliké zuby, babičko?*“ „*Abych tě lépe sežrala!*“). Zmutovala už před časem v publicistických i odborných textech do maligního významu, „umně“ vyjadřujícího často matoucím způsobem nikoli účel, nýbrž prostou časovou následnost, posloupnost. Toto „*aby*“ je oblíbené zejména v životopisné či odborné spisbě, popř. v encyklopediích („*Odstěhoval se z Liberce do Prahy, aby se zde seznámil s tanečnicí Emilií...*“; „*Začal studovat na pražské Technice, aby pak přešel na Karlovu Universitu*“; „*Rovnou z Botafoga přestoupil do AC Milán, aby se stal miláčkem italského publika*“). Takové „*aby*“ apatně nahrazuje zavedené výrazy typu „*poté*“, „*pak*“, „*posléze*“, „*načež*“, někdy i prostou (dle uživatele patrně banální) spojku „*a*“. Předstírá příčinnost tam, kde jde pouze o následnost časovou. (Například Vlasta Burian se v deseti letech nestěhoval z Liberce do Prahy za tím účelem, aby zde potkal operetní tanečnici Emilii Pírkovou.) Že by šlo o pokleslé reziduum vševědouceho pozitivismu?

Jedno je jisté: jde o jednu z verbálních vazeb, jimiž zamořil polistopadovou éru slovní smog z hlu-

boké minulosti. Není snad pro nás dnes až tak specifická, ale svou neutuchající frekvencí osvědčuje pozoruhodnou houževnatost snobské snahy o originalitu za každou cenu, o „neotřelý“ (rozuměj: nepřesný) způsob vyjadřování, předstírající odbornost. A i o téhle vazbě platí první zákon naší encyklopedie, zákon o sdružování floskulí. Autorka, přednášející moderní historii na Fakultě sociálních věd UK, napíše o jednom z hrdinů Thomase Bernharda, že „*našel odvahu se v padesátých letech vrátit z oxfordského exilu do rakouského veřejného života, aby se ujal (viz UJAL SE) vedení jedné z kateder vídeňské univerzity*“ (Reflex, č. 3, 2002). Příčinnost a časová následnost jsou tak dokonale zmotány: nabídli nejprve hrdinovi vedení katedry, a proto se vrátil? Nebo se prostě vrátil a časem, bez ohledu na příčinu a následek, dostal prestižní místo?

Každopádně i podobné vazby jsou součástí nekonečné slovní mlhoviny, s níž jsme vstoupili do nového tisíciletí. A to i u autorů všeobecně uznávaných, ctěných i čtených: „*Jeronym Pražský (...) před koncilem nejdřív odvolal, aby se nakonec přesto dal upálit tak jako Hus.*“ (Pavel Kosatík, *Fenomén Kohout*, 2001) Vrcholu až tragikomické absurdity dosáhlo spojení v době velkých srpnových povodní r. 2002. Tehdy se vůbec s floskullemi roztrhl pytel. A tak jsme mohli číst v tisku a slyšet v televizi znovu a znovu věty o tom, že „*pan XY v létě dostavěl domek za několik milionů, aby mu ho celý smetla voda*“. Nonsense o zvláštním druhu šílenců, kteří si stavějí domky jenom kvůli velké vodě, netřeba dál rozvádět.

A JE VYMALOVÁNO!

Původně snad vtipné a originální, posléze triviální, až přisprostlé úsloví, jež je metaforou náhlé změny. Jde o razantní, nevratné, většinou neblahé zakončení nějakého děje, akce, události. O překvapivou pointu. Zásah. Kolumbovo vejce. Ale také definitivu („šmitec“). Kdyby znal tuhle floskuli Aristolelés, možná by jí pojmenoval cestu od peripetie ke katastrofě. A kdyby ji znal Karel Sabina, možná by Kecal namísto svého: „*Všechno je hotovo, je hotovo, je hotovo...*“ dnes zpíval: „*A je vymalo, je vymalo, je vymalovááno!*“

I tato floskule budiž důkazem, že i zprvu bystrá úsloví a svěží metafory časem větrají, kornatí a dementní.

APOD.AJ.ATD.

Tato pomůcka jinak blahodárného zkracování, tento z latiny známý (*et cetera*) laskavý spořič posluchačova či čtenářova času, tento vítaný spojenec boje proti nudě (Voltaire: „*Umění nudit je říci vše*“), se stává nešvarem teprve nadužíváním. A pokryteckým předstíráním rozsáhlé znalosti. Jako takový je tento nešvar frekventovaný dnes stejně jako před listopadem 89. Běžná řečová figura je asi tak oblíbená proto, že zpravidla úspěšně zastírá momentální výpadek paměti. Nebo akutní argumentační nouzi mluvčího (kdo něco z toho nezažívá dnes a denně, je buď pokrytec nebo sklerotik: už ani neví, že neví). Tím výpomocným „*apod.*“ („*atd.*“) mluvčí lehce unaveně naznačuje, že by nám samozřejmě mohl, kdyby měl čas a prostor, říci o věci ještě mnohé. Ví toho totiž nepřeberně. A sděluje

nám – či spíše uštedřuje nám – pouze zlomek toho, co ví. Ve skutečnosti má okno jako vrata: buď ho už nic dalšího k věci nenapadlo, nebo všechna další fakta, jména, data mu právě vypadla z paměti, pokud tam kdy byla.

Když se v osmdesátých letech minulého století ptal švédský reportér Vasila Bil'aka, které autory nejradši čte, odpověděl bezelstně: „*Hemingway, Jirásek a podobně*“. Sám jistě netušil, kolik toho na sebe v tu chvíli prozradil.

Stejně jako netušil autor *Dekretu prezidenta republiky* z 20. 7. 1945 – a my všichni, kteří dodnes hájíme historickou spravedlnost této institucionalizované nemravnosti (viz **BENEŠOVY DEKRETY**) – kolik toho na sebe prozrazuje už názvem: „*Dekret o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů A JINÝCH nepřátel státu českými, slovenskými A JINÝMI slovanskými zemědělci...*“ (Dekret č. 19)

Co to tedy prozrazuje, co se pod ochrannými, pokryteckými křídly floskule „*a jiný*“ schovává? Podle tohoto dekretu, vzato čistě teoreticky, se mohlo stát toto: německy mluvící Žid ze Sudet, který se přihlásil k německé národnosti v r. 1929 (kdy v demokratickém Německu vládl sociální demokrat Müller a ministrem zahraničí byl nositel Nobelovy ceny míru Gustav Strassmann), a nyní, v r. 1945, se vracel z Buchenwaldu na rodnou hroudu, byl zbaven všech majetkových a občanských práv. Zatímco na jeho statku, legálně opřena o dekret, už se usídlila na útěku před domácí spravedlností rodina srbského četníka. Nebo chorvatského ustašovce? To je dekretu jedno – oba byli podle Benešova „...*a jiného*“ zákonodárství slovanští nadlidé, kdežto německy mluvící Žid neměl šanci...

ARTIKULOVAT

Původně „*vytvářet, vyslovovat hlásky*“ (SCS, 1998). Později, zhruba posledních deset, dvanáct let, jde však o významový posun: o vybraně salonní, sofistikovaný překlad českého „vyslovit“ („vyjádřit“, „formulovat“, „definovat“, říci prostě: „vyžvejknout se“). V hospodě jej ovšem neuslyšíte. Zato roste hojně na seminářích, přednáškách, v televizních debatách, v recenzích, novinových sloupcích, politických komentářích, prosloveh a dalších verbálních houštinách měst. Zde všude kvete dnes a denně kategorické: „*Chceme jasně artikulovat naše zájmy (touhy, požadavky, program)!*“

Zláště pak lze „jasnou *artikulaci*“ doporučit tehdy, chceme-li něco zastříť. Jedno zázračné sloveso, pronesené s patřičným akcentem do patřičných uší v patřičném mediálním prostoru, zbaví vaše požadavky veškerého křupanství, vulgarity a triviality. Popřípadě i vyčůranosti. Je to slovní kolínská. Odějete-li a navoníte své vulgární, křupanské a triviální choutky do podobných slov, nikoho nenapadne tyhle vlastnosti ve vás hledat. A když vůně vyvane, vaše úmysly se provalí a červi pochybností hýbou sýrem, který se celou dobu tvářil jako dort, je už zpravidla pozdě: pojem byl zkonzumován, fráze pracuje k novému porodu.

zákon zpětně legitimizuje bezmála šest měsíců divokého vraždění, krádeží a vyhánění: to není zákon, to je legalizace genocidy, legalizace krevní msty na principu kolektivní viny. Nevím, co by se anulováním nebo distancí od takové nestoudnosti komu kde zhroutilo (mně nic, mně by se naopak upevnilo vlastenecké národní sebevědomí, otřesené podobnými, nadále platnými a hájenými nemravnostmi). Z bojového hesla by ovšem odpadla jedna vlastenecká slupka – a objevilo se nehezské, červivé jádro: z floskule by se stala tvrdě pojmenovaná realita (a já bych s radostí – přišel o jedno heslo v tomto slovníku).

BOLŠEVIZACE/BOLŠEVICKÝ

Bolševizace (bolševický, bolševismus) je od počátku devadesátých let minulého století u nás nadmíru vítaná floskule pro každého mluvčího, jenž chce někoho znectít silně pohrdlivým, emotivně nabitým výrazem, který netřeba dál dokládat – a přitom si nechce zadat s termínem „komunismus“ (neb chce zůstat „politicky korektní“). Koneckonců, i komunisté jsou u nás, více než tucet let po zhroucení jejich režimu, „legitimní“ (viz LEGITIMNÍ) součástí politického spektra: českému uchu slovo „komunista“ (narozdíl od „fašisty“) pořád ještě dostatečně nezní jako pohana. Ještě v raných dvacátých letech, po nezdařeném – *bolševickém* – převratu, zpíval Karel Hašler sice naivně, ale jak se ukázalo oprávněně: „*Kampak na nás, bolševici, kam se na nás hrabete/Vždyť vy jste tak hloupí/Každý si vás koupí...*“ atd. A po něm, rovněž z oprávněného úhlu pohledu jasnozřivého jurodivce, láteřil kdekomu do *bolševiků* i takový Josef Váchal (v *Krvavém románu* i jinde), který se ze všeho nejvíce dě-

sil toho, že by se v některé z příštích reinkarnací dostal „*mezi bolševiky – a zjiráskovatěle k tomu!*“. O ruském *bolševismu*, nikoli o komunismu, s despektem často hovořil i T. G. Masaryk. To všechno bylo ještě v zásadě počestné, příléhavé používání termínu *bolševismus*, které koneckonců citovalo, popř. už i lehce ironicky komentovalo, vlastní sebepojmenování Leninovo. Termín jak známo Vladimír Iljič vymyslel jako mediální fintu, tedy klasickou floskuli: využil mazaně toho, že měl v r. 1903 na kongresu ruských sociálních demokratů dočasně *většinu*, ostatně velmi těsnou (poté, co jednání opustili příznivci jeho protivníka Martova) – a napařoval se díky téhle mediální floskuli před veřejností už navždy jako ten, kdo hovoří za většinu, v doslovném překladu *větševik*, zatímco své protivníky kdykoli do budoucna podprahově degradoval na *méněcenné*, *méně důležité*, prostě menševiky. (Charakteristické je, že příští rok už byli zase bolševici v ústředním výboru v menšině.)

K Leninově „*bolševizaci*“ se ostatně hrdě hlásili samotní čeští komunisté po nástupu gottwaldovského tvrdého jádra („karlínští kluci“) do čela strany. „*Ano,*“ netajil se vůdce českých komunistů s hitlerovskou přímočarostí se svými plány, „*jezdíme se do Moskvy učit, jak vám zakroutit krkem.*“ Chceme s vámi zatočit, „*jako zatočili ruští bolševici s carem a Kerenským.*“ V těchto bohatýrských časech proletariátu byl ještě termín „*bolševismus*“ do jisté míry na místě – ať už používaný vážně (komunisty, fašisty) či se skrytou, byť vzrůstající ironií (zbytkem demokratického světa). Floskulizací už za první republiky ale prošel například tehdy, když právě jím házeli jako slovním blátem po svých názorových odpůrcích čeští národovci a tuzemští

nacionální socialisté (Osvozené divadlo bylo pro ně „bolševické *hnízdo*“, V+W dělali za státní peníze „bolševickou *propagandu*“ atd.). Po nich používali emotivně působivý výraz jako floskuli i němečtí nacisté – hovořili o své nacionálně socialistické revoluci jako o „*hrázi proti bolševismu*“, ve zprávách z fronty i v novinových komentářích se to pak hemžilo „*bolševickými hordami*“, „*bolševickými zvěrstvy*“ atd. Ne, že by Stalinova Všesvazová komunistická strana, jež sama sobě nadále přidávala k názvu vražedně upřesňující závorku (b) = bolševická, ne že by nebyla zločineckou organizací par excellence: v ústech příslušníků a přívrženců jejího hnědého dvojčete (NSDAP) se však měnil původně výstižný, zaslouženě nelichotivý výraz v prázdnou, pokryteckou floskuli zcela nevyhnutelně.

Podobným vývojem, pouze jaksi v groteskní zkratce, prošel u nás výraz i po listopadu 89: namísto skutečně potřebné „debolševizace“ společnosti (podle vzoru „denacifikace“ – nebo snad „deratizace“?) začali si názoroví protivníci a komentátoři vzájemně předhazovat „*bolševické myšlení*“ či „*bolševické metody*“, a to zprava i zleva: termín bylo možno číst v posledním desetiletí jako vítanou nádivku jak v *Lidových*, tak v *Necensurovaných novinách* (o *Republice* nemluvě), jakož i v oranžovém *Právu*. *Bolševizaci* předhazovali svým protivníkům jak „*cibulkovci*“, „*sládkovci*“, příznivci ODS i ODA, tak z druhé strany různí postkomunisté, „*dientsbierovci*“, „*zemanovci*“ či „*pithartovci*“, kteří hovořili a hovoří s oblibou o tzv. „*pravicovém bolševismu*“.

Tím vším ale všichni dohromady termín postupně zbavili jakéhokoli reálného obsahu, takže jsme jej mohli snad právem („*legitimně*“, viz LEGITIMNÍ/LEGITIMIZUJE) zařadit do tohoto slovníku.

BONMOT

Podle akademického *Slovníku spisovného jazyka českého* (1989) jde o „*vtipné slovo, rčení*“ ve smyslu „*blyškat se břitkými bonmoty*“, podle jiného slovníku je to prostě „*krátký, bystrý vtíp*“ (SCS, 1981). Každopádně má toto slovo, přešlé k nám z francouzštiny, latinský základ v substantivu *bonum* = *dobro, prospěch, užitek*, v plurálu také *bona* = *statky, jmění, majetek* (odtud „*bonita*“ = majetnost, bohatství). Slovníky kupodivu svorně opomíjejí jeden odlišující rys: *bonmot*, narozdíl od jiných vtipných průpovědek, je vždycky sofistický, rodí se v salonech, nikoli v hospodě. Švejk neříká *bonmoty*. Stejně tak žádná Hrabalova postava. Zato figury Oscara Wilda, Bernarda Shawa nebo Anatola France se bez *bonmotu*, zdá se, ani nenaobědvají.

Ale i tak se slovníky na něčem vcelku jednoznačně shodnou: že jde vždy a zásadně o něco dobrého, obohacujícího, chvály-hodného. Takto veskrze pozitivně vnímáme „*bonmot*“ jako základní tvárný prostředek například v ústech anglosaských humoristů, tvůrců brilantních, duchaplných konverzacek (kromě již zmíněných namátkou: Richard Brinsley Sheridan, Mark Twain, Jerome Klapka Jerome, David Lodge, Woody Allen), popřípadě v ústech některých duchaplných francouzských autorů, od Voltaira po Daudeta (ještě větší namátkou). V Čechách, kde se až na výjimky potvrzující pravidlo (Bozděch, Vančura, Jirotko, Horníček), tomuto druhu vyjadřování nikdy příliš nevedlo, v devadesátých letech minulého století stalo se s termínem „*bonmot*“ snad vůbec to nejhorší, co se slovu může přihodit: zmocnili se jej politici. A po nich pokleslí žurnalisté, v médiích psaných

(Analogicky, jako se říká *nekonečná* fronta, *dlouhá* fronta?) A je-li některá *řada* skutečně *celá*, jak o tom mluvčí ví, kde to zjišťoval?

CAUSA (viz KAUZA)

CELÁ ŘADA

Zcela vžitá slovní spojení, zděděná z minulých časů. Jeden z těch drobných, psaných i mluvených nesmyslů, jež se nad námi ujaly vlády, jež „nás mluví“, aniž se nad jejich (ne)smyslem kdokoli pozastavuje. Proč také? Vždyt nám – jako každá spásná floskule – usnadňuje život, ulehčuje nám bytí. Mluvčí chce říci „hodně“, „moc“, „spousta“, momentálně si ovšem na příliš mnoho dokladů svého tvrzení ne a ne vzpomenout. Než aby to přiznal, pateticky máchne rukou do prázdna a řekne: „*Takových příkladů je celá řada...*“ Nebo: „*Celá řada dokumentů svědčí o tom, že...*“ Lapsus nespočívá v poměrně přesném a výstižném slově *řada*, nýbrž právě v onom přehnaném, nabubřele vševědoucím spojení s adjektivem *celá*. Je to spojení nadbytečné, redundantní, logicky nesmyslné a lingvisticky i matematicky neobhajitelné. Která řada je vlastně *celá*? Nestačilo by, je-li mluvčímu osiřelá *řada* málo (mně by *zcela* stačila), obohatit ji adjektivem *dlouhá*, popř. s vědomou nadsázkou *nekonečná*?

na“, „tuchačevština“ či „mejercholdovština“ u našeho Velkého Bratra, „háčovština“, „slánština“, „teigovština“, „kalandrovština“, „baťovština“ či (mírnější) „intelektuálština“ a „partyzánština“ – to jsou vesměs slova=zatykače, slova=udání, slova, z nichž před padesáti lety kapala krev. Označit veřejně něčí umělecké dílo jako „mejercholdovštinu“, něčí politický postoj jako „slánštinu“ nebo „titovštinu“ a něčí způsob podnikání jako „baťovštinu“ znamenalo v jistých dobách totéž co vyslovit rozsudek smrti.

A obávám se, zda neblahým dědicem právě téhle umělé, „východní“, dodatečně ideologizující tradice – nikoli tradice první, přirozené a věčné – není i naše hřejivá a teplá „člověčina“.

DEKLAROVAT

Zvykněme si, že mediální člověk, politik, komentátor, funkcionář kteréhokoli aparátu, nikdy neřekne: „*My jsme řekli, že...*“ To je moc konkrétní a obyčejné. On nám raději poví: „*My jsme deklarovali, že...*“ Jindy místo: „*Jsmo ochotni spolupracovat...*“ nabídne: „*Deklarovali jsme ochotu participovat...*“ Zní to vznešeněji, slavnostněji, závazněji, hlouběji, sofistikovaneji, úředněji. *Zajímavěji* (viz ZAJÍMAVÝ). Pronásleduje mě představa lidí, kteří kudy chodí, tudy neříkají (nepíší), ale *deklarují*. Výborně jsme si *podeklarovali*. Dívka se svěřuje: „*Deklaroval, že mě má rád...*“ Nebo: „*Deklaroval, že se mu chce na záchod...*“ Nebo do třetice: „*Deklaroval, že tomu nerozumí...*“ Proč je to floskule? Pro to hrozné zplanění, rozmělnění původně oprávněného patosu, do jehož řeči se ráda odívá banalita. *Deklarovat* lze národní svobodu, nezávislost, lidská práva. Tam všude jde o přílišné, adekvátní sloveso: kdekoli jinde je to pokrytectví, hledanost, snobství, kýč.

čteme formule typu „dostalo mě, jak zahrál (zazpíval) XY postavu ZŽ...“ v kritické recenzi, ztrácí floskule jakoukoli vypovídací schopnost popisovat skutečnost a vypovídá už výhradně jen o mluvčím. Jestliže to slyšíme z úst nikoli šestnáctileté fanynky, ale profesionálního kritika v ambiciozním TV projektu o historii českého filmu, stává se to už výrazem jisté pokročilé vyjadřovací degenerace: „*Limonádníka jsem čet, viděl jsem i animovanou film, ale prostě (viz PROSTĚ) jedinej, kdo mě dostával naprosto bez výhrad, je prostě ta filmová podoba!*“ (Jároslav Sedláček, *Parodie*, in: *Tváře českého filmu*, ČT, 2002)

DOŠLO K

Hrdina našeho slovníku nikdy neřekne „*Uvolnily se ceny...*“ nebo: ten a ten ministr, podnik, banka „*uvolnil ceny...*“ dejme tomu nájemného, akcií, benzínu. Náš člověk ze zásady řekne: „*Došlo k uvolnění...*“ nebo: „*Došlo k narovnání...*“ Konkrétní viník je skryt, skrytým podmětem je neutrální *neurčité zájmeno, neutrum*: ne já, ty, on, ale neurčité „ono“ došlo. Jméno je vždy určité, zájmeno („za jméno“) z definice neurčité, skryté, anonymní: je to škraboška, maska, mlha. Namísto „*umřel*“, „*zabil*“, „*zabil se*“, „*byl zabit*“ dá funkcionář kteréhokoli aparátu, jehož funkcí je po-krývat, nikoli od-krývat, přednost formulaci „*došlo k úmrtí*“ (k zabití, k zavraždění). Opět: nikoli ten a ten umřel či zabil, ale vraždilo vlastně nepostižitelné, na lidské vůli nezávislé „ono“. Neurčitý způsob, „ono se“ (= německy „man“), je jednou ze sudiček každé floskule – a „proflákne“ se to právě tváří v tvář smrti. „*Neurčité, ono se nikdy neumírá, protože umřít ne-*

může; vždyť smrt je vždy moje a autenticky...“ A dále: „*V této nenápadnosti a neurčitelnosti rozvíjí neurčité, ono se teprve svou vlastní diktaturu. Líbí se nám a baví nás to, co se líbí, čteme, sledujeme a posuzujeme literaturu a umění tak, jak se čte a jak se posuzuje... Ono se odnímá pobytu jeho případnou odpovědnost, může si takřkajíc dovolit, aby se na ně člověk stále odvolával, všechno si lehce zodpoví, protože není nikým, kdo by za něco musel ručit.*“ (Martin Heidegger, *Bytí a čas*, 1929) Tak gramatika pomohla floskuli vyzout se z odpovědnosti, například za nepromlčitelné zločiny proti lidskosti. (Po konferenci ve Wannsee „*došlo ke konečnému řešení židovské otázky*“.) V padesátých letech nikoli ten a ten zavraždil, mučil, trápil na příkaz toho a toho, ale „*došlo k vraždám, k mučení... a k dalším deformacím*“. A jsme z oblga! Při tzv. divokém odsunu, kdy českýma rukama v době míru zahynulo nejméně 25 000 civilistů, zase pouze „*došlo k excesům*“ (rozuměj: ti a ti lidé, jejichž jména i hodnosti známe, dali např. v Horních Moštěnicích u Přerova příkaz k zastřelení tří stovek německy mluvících civilistů, včetně žen a dětí). Jazyk je tak milosrdný! A zvláště při neutrálním podmětu, podle Heideggera, „*neurčité, ono se jednotlivému pobytu v jeho každodennosti odlehčuje*“ (*Bytí a čas*). Znovu se tak ukazuje, že floskule je v nejhlubším slova smyslu univerzální, betonově neutrální ochranný kryt před každou odpovědností. „*Podle jejich řeči poznáte je. Všimněte si, jak dnes všichni v každé větě říkají, že k něčemu došlo. To je typická vyvíňující vazba. Nezabil jsem, ale došlo k zabití.*“ (Václav Havel, *Literární noviny*, č. 38, 16. 9. 2002)

man“ po česku je „řadový muž“, „muž ve frontě“ neboli „tučňar“.

FUNGOVAT

„*Dürrenmatt funguje i ve filmu!*“ oznamuje čtenářům palcovým titulkem recenzentka amerického filmu *Přísaha* (LN, 21. 1. 2002). Nechme taktně stranou, že recenzentka u jednoho z nejúspěšnějších světových dramatiků i scenáristů doslova objevila Ameriku. Představte si, ono to tomu Dürrenmattovi *funguje* i na plátně! Věnujme se raději módnímu slovesu v titulku: zdá se, že naši autoři, komentátoři, sloupkaři, umělci i kurátoři jsou už dvě desetky let posedlí touhou „*fungovat*“. Bez „*fungování*“ neumějí popsat žádný umělecký výkon, ba ani lidský úkon. Fungují jak známo stroje, píсты, čipy, reaktory, počítače, aparáty. Funguje (či nefunguje) mechanismus. Válečná mašinerie. Úřad. Trh. Reklama. Totalitní systém. Můžeme ale s klidným svědomím prohlásit, že „*hladce funguje demokracie, hladce funguje občanská společnost*“? *Funguje Mahlerova Osmá symfonie* („*Symfonie tisíců*“)? *Funguje Josef Švejk*? Právě nepřevoditelnost člověka na systém (slovy Václava Bělohorského „*legitimity na legalitu*“) je pravděpodobně nejhlubší podstatou evropské demokratické tradice. A co umělecké dílo, umělecká individualita, vlastně kterákoli lidská osobnost? Nemáme zde naopak pečlivě stopovat, čím se „*fungování*“ vzpírá?

Mladý, bystrý životopisec je při svém knižním pokusu o zařazení nezařaditelné osobnosti Ivana Vyskočila *fungováním* úplně posedlý: „*Vyskočil jako Fryntův přítel měl k jeho poezii blízko. Fungoval jako jeden z jejich prvních reflektujících (...)*

Fungovalo i vědomí hry a její reflexe – jak ze strany herců, tak ze strany diváků. V tomto ohledu zvláště funguje Vyskočil.“ (Michal Čunderle, *Hra školou*, 2001, s. 65 a 67) Tady je to obzvláště paradoxní a „*výživné*“ (viz VYŽIVNÉ/-Á/-Ý). Vždyť Ivan Vyskočil, pokud vím, od nepaměti dělal a dělá všechno jiné, než že by „*fungoval*“: měl vždy naopak bytostný odpor k „*fungování*“ různých vyprázdňených mechanismů a automatismů, od jazykových po ty mocenské. Patří k těm nepolapitelným autorům, kteří naší sbírce floskulí, žel, nemohli posloužit jediným příkladem.

Obecně platí, jakoby inflace „*fungování*“ a nekritický obdiv před ním na mluvčího bezděčně prozrazovala i jeho žebříček hodnot, jeho kritéria. Například to, že jeho podvědomým ideálem, který si promítá do díla, je být *funkční* součástí jakéhosi mechanismu, být *funkcionářem* aparátu (mediálního, marketingového, politického, uměleckého). Kritická reflexe jako návod k použití, přibalený k zásilce uměleckého zboží. Té radosti, když to pak rozbálíme – a hele, ono to *funguje!* A je potom jedno, jestli jde o Mahlerovu Osmou, Michelangelova Davida nebo Lucasovy *Hvězdné války*. V každém případě jsme sedli na lep funkcionářům aparátu, obchodníkům s mediálními obrazy. „*V současném stadiu předchází kritika výrobu a doprovází ji rozdělování vyrobeného, takže vyrobené dostáváme už ve zcela zkritizované formě... Funkcionáři aparátů jsou v principu programovatelní a automatizovatelní jako všichni funkcionáři... Kritika má však za (foto)aparáty odhalit aparáty, které je programují – celou aparátovou kulturu s jejich charakteristickým sklonem k totalitarismu.*“ (Vilém Flusser, *Kritéria – krize – kritika*, 1985)

H

HAPPY
(viz V POHODĚ/POHODA/POHODOVÝ)

HORIZONT/ČASOVÝ HORIZONT

Původně „obzor“, popřípadě „rozhled“, v geometrii „*průsečnice nákresny s vodorovnou rovinou vedenou středem promítání*“, nebo také „*jednobarevná látková plocha v pozadí jeviště, prospekt*“ (SSJČ, 1989). Podobně jako u slova *smysluplný* (viz SMYSLUPLNÉ) se dost možná o jeho masové rozšíření a devalvování – v obrazném, přeneseném slova smyslu – zasloužil prezident Václav Havel. Ať tak či onak, po listopadu 89 byl „*horizont*“ používán takřka výhradně jako zbanalizovaná metafora pojmu „termín“: značí velmi vágně, tudíž alibisticky, „časový limit“, lhůtu, ale na rozdíl od těchto pojmů vypadá mnohem korektněji, vznešeněji, sofistikovněji. *Horizont* je zvláště fikaná metafora. Je to něco, co nelze nahmatat, co je pořád, navzdory slibům, stejně vzdálené, ba, co před námi neustále uniká. Čím víc se k němu přibližujeme, tím víc se nám vzdaluje.

Proto: Neptejme se zásadně „do kdy?“ – ale vždy jen „v jakém *horizontu*?“ Zvláště oblíbený je pak:

„*střednědobý horizont*“ (rozuměj: neudělám to teď, ani v dohledné době) či „*středně- až dlouhodobý horizont*“ (rozuměj: nebude to nikdy). Daleko méně už se rozmnožil „*krátkodobý horizont*“. Ten totiž evokuje nebezpečnou otázku „do kdy?“ Na ni pozor, zvláště v tomto slovníku! Přesně tento typ otázek, stejně jako cokoli konkrétního mezi nebem a zemí, má každá floskule bez výjimky zakrýt a vzdálit, nikoli objasnit a přiblížit. (Patří to k její definiční podstatě.)

zpěvačkou a ani po značném úsilí nepodařilo se mu k ní přes její manažery proniknout. Důvod? „*Nemáme dobudovánu její image, pracujeme na tom. Zeptejte se za půl roku!*“ Už nikdy se na tuto zpěvačku nedokážu dívat jinak, než jako na umělou loutku v rukou týmu lidí, jimž Milan Kundera říká „*imagologové*“. Ještě ji nemáme zkompletovanou, ještě musíme přidělat maliček a nalepit řasy, než ji vypustíme do světa, zeptejte se příští týden! *Známa osobnost* (viz ZNÁMÁ OSOBNOST/ZNÁMÍ LIDÉ), lhostejno zda ze sféry „umělecké“, „politické“ či „sportovní“, se stává ve světě mediálních obrazů čím dál tím víc umělou entitou – stejně jako samotný výraz „*image*“. Na obrazovku, do rádia nebo do novin nechodí dnes politik či umělec nabízet a prodávat své myšlenky, ale takřka výhradně svou *imidž*. Předvolební boj – u nás i v Americe – není už dávno bojem idejí, ale bojem *imidží*. Knížky už dávno neprodává autorova vypravěčská či slovesná schopnost, ale takřka výhradně jeho *osobní image*, kterou si každý manekýn literatury dnes pečlivě pěstí v televizi a v obrazkových magazínech (příklady si jistě dodáte sami).

Mohli bychom přirozeně namísto „*image*“ užít mnohem přílehavějších, věcnějších pojmenování (od „dojmu“ přes „šarm“, „pověst“ až k „obrazům“), ale *imidž* zní honosněji – a výhodněji. Je to termín kosmického věku. Zakrývá často velmi prozaické, nepopulární skutečnosti (umělý make-up, chrup, pleš, plastiku, ale i skutečné chování a myšlení, zkrátka jde v úhrnu o předstírání něčeho, čím daná osoba není). V tu chvíli, kdy začne předstírat, se každý termín mění ve floskuli: *image* se to v poslední době stává čím dál tím častěji.

IN (viz ON-LINE)

J

JAKO

Slovo příznačné pro mluvený, nikoli písemný projev. Myslel jsem si vždycky, že „*jako*“ – nikoli v přirozeném *přirovnávacím* významu, nýbrž jako slovo=tik – je neodmyslitelně spojeno s reálným socialismem a normalizací. Bylo to pro mne hluboce příznakové, takřka emblémové slovo epochy. Nešlo jen o jeho chorobné přemnožení (dělali jsme si jednou se stejně postiženým přítelem čárky, a frekvence „*jako*“ během jednoho mejdanu dosáhla pěti stovek!). Nešlo jen o to, že na abiturientských večírcích probíhaly běžné dialogy tohoto typu: „*A co ty jako teď děláš?*“ – „*Já jako učím teď na fakultě, jako...*“ – „*Jako co, jako?*“ – „*Jako asistent, jako.*“ – „*A to se ti jako líbí? A co ty platy, jako?*“ – „*No jako nic moc, jako, ale hele, jako, o to tady zas až tak nejde, jako.*“ V jisté době a v jistých kruzích se „*jako*“ stalo neurotickým tikem, pro konverzaci ovšem stejně nezbytným, jako v jiných (řekněme méně intelektuálních) kruzích stejně stupidní a nesmyslné „*vole*“. Obliba „*jako*“ v reálném socialismu měla ovšem, jak jsem pevně věřil, svůj hlubší, bytostný rozměr: všechno bylo v té době „*jako*“. Měli jsme *jako* svobodný stát, *jako* peníze, *jako*

parlament, *jako* různé strany a *jako* volby. Noviny a televize ukazovaly *jako* realitu. Chodili jsme *jako* do práce a *jako* jsme studovali *jako* vědecké disciplíny (opravdově, nikoli *jako*, bral národ snad jen hospody, chalupy a chaty – tedy *náhradní* svobodu projevu a *náhradní* bydlení, někteří z nás opravdově dělali akorát divadlo – opět *náhradní* aktivitu, jiní zkoušeli v pracovní době big-beat, páčili slivovici, další malovali, tkali, dělali samizdat nebo děti). Celý reálný socialismus byl jedno velké *JAKO*, jedno velké „*jakování*“ (narůžovo, načerno, nazeleno, narudo). Protože věřím v mystiku slov, vůbec mě nepřekvapilo, když na špičce pyramidy všeobecného *jakování* stál nakonec *JAKEŠ*: jako symbolický dovršitel i hrobař epochy.

To všechno jsem si myslel až do včerejšího večera, kdy jsem na elitní stanici Českého rozhlasu 3 - Vltava poslouchal v pořadu „kulturních tipů“ hlas jakéhosi adolescenta, nadšeného příznivce *hip-hopu* jako životního stylu nejmladší generace, který mluvil asi takto: „*Hip-hop jako, to není jenom jako o té muzice, chápeš jako, to není jenom jako o těch textech jako, i když ty texty jsou jako o něčem, jako, to není jako třeba ta Vondráčková, Czáková a tyhle ty hrůzy jako, ty texty jako a ta muzika jako, i ten break-dance jako, to si musíš hlavně užívat jako, jako můj, jako tvůj, jako náš životní styl jako, chápeš?*“ Kdyby ten chlapec mluvil dvě hodiny a ne dvě minuty, rekord z našeho „měkkého“ normalizačního mejdanu by byl v tahu. Zřejmě jsem jakost „*jako*“ jako věčný symbol předstírání podcenil: přežije mne i toho chlapce, je patrně nezávislé na změnách režimů, kultur, epoch, vkusů a paradigmat.

JE TO O TOM (viz O TOM)

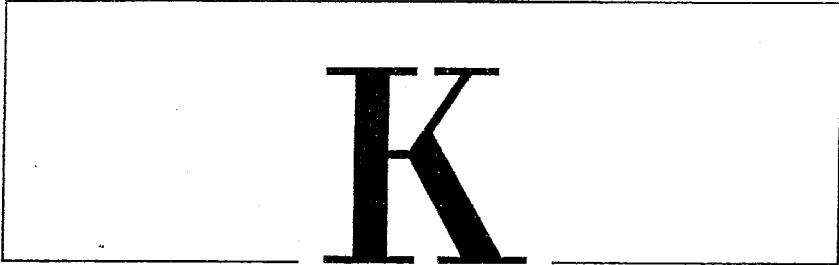
JE VYMALOVÁNO!
(viz A JE VYMALOVÁNO!)

JINAKOST

„*Je to celé o vnímání jinakosti,*“ shrnula dnes odpoledne komentátorka veřejnoprávního rozhlasu romskou otázku v naší republice. Nepochybně měla pocit, jak pěkně, elegantně a přesně se jí podařilo věc pojmenovat. Jak *politicky korektně*. A stejně tak nepochybuji, že netušila, jak pěkně se jí podařilo sdružit (na základě základního zákona tohoto slovníku) hned tři z nejobdivivějších floskulí současného českého newspeaku. Celá směšnost jejího shrnutí vyzněla zvláště hezky v kontextu předchozích informací přímo z úst starého, upřímného cikána o tom, že tzv. olašští Romové zásadně nepracují a živí je jejich ženy. Jak? Inu – „*čórkou*“, kradením. „*Jinakost*“ se ušlechtilému komentátorskému hlasu náramně hodila jako opis tohoto pro něj nepříjemného faktu – i oblékl se do ní, ukryl se. Floskule je milosrdný příplášť před skutečností, po jejíž sprše zůstaneme pěkně v suchu. A o to jde.

„*Jinakost*“ jsem poprvé slyšel a plně vychutnal – tehdy ještě mladou, nezteřelou – z úst Petra Pitharta, když hovořil v časech pomlčkových válek, tj. v letech 1990 – 91, o toleranci ke Slovákům. Líbila se mi. A také jsem si ji na nějaký čas osvojil. Zdála se mi tehdy jako zkratka půvabná, mladá, bez vrásek – vtipná náhrada za zprofanovaná mečiarovská „špecifiká“ i všední českou „odlišnost“. Kdeže

loňské sněhy jsou! Časem kleslo druhdy svěží substantivum, zbytnělé leností nazývat věci pravými jmény, do bahniska fráze: skutečnost apartně opisuje, ornamentalizuje, ušlechtilé zakrývá, namísto toho, aby ji pojmenovávalo. Prozrazuje na autora většinou pouze to, že chce být – „jinaký“.

KALIT/KALIČ
(viz PAŘIT/PAŘAN/PAŘBA/SPÁŘKA)

KAUZA

Z latinského „*causa*“ = příčina (*doctor honoris causa* = doktor z příčiny cti), značí též věc, předmět soudního jednání, v právnickém jazyce *spor*. V průběhu devadesátých let pojem emigroval z právního do každodenního publicistického a bulvárního kontextu, až se stal nesnesitelně módním jhem pro jakoukoli živou událost: nepodaří-li se z ní publicistovi za každou cenu vytrískat *kauzu*, nikdo – šéfredaktorem počínaje – o událost neprojeví zájem. Proto se to v televizi, v novinách, v barevných „společenských“ týdenících hemží jepičími *kauzami* (jmenují se tak dokonce celé rubriky hned několika tiskovin). *Kauzou*, byť v přeneseném smyslu, tj. skutečnou, otevřenou celospolečenskou pří s validními morálními a právními důsledky, je ve skutečnosti máloco z toho, co se takto namyšleně označuje. Takovou celospolečenskou *kauzu* udělal Tomáš Masaryk z bagatelního soudního případu outsidera Hilsnera nebo Václav Havel

svou omluvou za divoký odsun sudetských Němců. Podobnou *kauzu* se bohužel u nás nepodařilo učinit ani z jaderné elektrárny, postavené ze lží a nepravdivých údajů o láci, termínech i potřebě dostavby, ani z miliardového výprodeje českých lesů naležato a pod cenou, dokonce pod hlavičkou národního parku. *Kauzou* se nestala ani bezpříkladná komerční devastace jednoho z nejstarších křesťanských kulturních center v Evropě, areálu kostela svatého Michala v Praze, pár desítek metrů od Staroměstského náměstí. *Kauzou* se nestal ani bezprecedentní fakt šesti- až desetinásobných platů poslanců, senátorů či jejich poradců oproti platům univerzitních učitelů (výši obou platů, stejně jako svou vlastní doživotní imunitu si přitom určují poslanci sami). Skutečné *kauzy* často probíhají mimo zájem centrálních médií, vysílány v málo sledovaných časech a publikovány v malonákladových periodikách (Literární noviny, Kritická Příloha Revolver Revue, Architekt aj.). Zato jsou v rozhodujících médiích *kauzami* zhusta nazývány docela obyčejné, nafouklé banality s jepičím mediálním životem, popř. prachsprostě z encyklopedií opsané portréty či biografie populárních umělců, vědců, sportovců či politiků (Reflex, barevné přílohy MfD, HN, LN aj.). Nedovzdělaný novinář, nazývající obyčejný portrét *kauzou*, si tak hraje na prokurátora (jindy obhájce) a veřejnost má hřejivý pocit „soudce“. To všechno v situaci naprostého rozvalu našeho soudnictví, neschopného potrestat evidentní komunistické zločiny i postkomunistické podvody (*kauza* daňových a sponzorských podvodů ODS a Libora Nováka, *kauza* etiketního podvodu Novy a Vladimíra Železného, *kauza* miliardového výprodeje šumavských lesů aj.). Výsledkem vše-

obecné inflace (*pseudo*)*kauz* je neschopnost médií účinně kontrolovat establishment a prudký nárůst hladiny korupce v českém veřejném životě: korupce médií, korupce jazyka, korupce nekontrolovaných mocenských a hospodářských elit.

KLÍČOVÉ

To adjektivum se mi vždycky líbilo, protože šlo na skutečnost metaforou, nikoli opisem: *klíčové* je svým věcným, přesným odkazem na otevření či neotevření dveří méně abstraktní a patetické než *zásadní* či *principiální*, méně partiové než *hlavní*, *centrální* či *ústřední* (to poslední adjektivum ve zdejší kotlině na sto let dopředu zamořil frází jistý *Ústřední výbor* jisté mocné strany). Jenže ve chvíli, kdy se nevinného adjektiva (v ústech prvního uživatele nesporně originálního) zmocnili čeští politici a zcela jej významově vyprázdnil, se tomuto slovu snažím vyhýbat jako čert kříži. Co všechno už naši poslanci a jejich tiskoví mlžiči za dvanáct let stačili označit za „*klíčový*“ problém, „*klíčovou*“ otázku, „*klíčový*“ zákon, „*klíčové*“ rozhodnutí! A kolik jich takových skutečně bylo?

KOČKOPES

Složenina, na první pohled sympaticky připomínající hravé morgensternovské žvatlání ze *Šibeničnických písní* („*Tygrhart*“, „*Pampevlk*“, „*Brejmyslivec*“) či tzv. „*kuffřková*“ slova z *Alenky v říši divů* („*Žvahlav*“, „*Tlachapoud*“, „*Jezeleni*“, „*Tesknoskuhravě*“ atd.). Zatímco v dílech obou klasiků grotesknosti jsou desítky podobných složenin jaksi vedlejším produktem stálé jazykové a myšlenkové hry, obá-

vám se, že pro uživatele *kočkopsa* byla tahle složenina prvním a posledním výronem jejich jazykové kreativity. Nebyla totiž – v ústech takového Miroslava Macka, Petra Čermáka, Vlastimila Tlustého a dalších podnikatelů v oboru politika – výrazem hravosti, ale ideologického „třídního“ boje. Do veřejné debaty ji totiž počátkem devadesátých let vnesli nejmilitantnější z „pravicových“ politiků a komentátorů (ekonomičtí ministři a Eckermanni ekonomů), kteří právě tímto výrazem bojovali za vznešený ideál klientelistického kapitalismu, jenž se nakonec ukázal být ryzím bankovním socialismem. *Kočkopsem* nazývali jakobíni trhu a kupónové privatizace s pohrdáním všechny – ať už údajné či skutečné – „třetí cesty“, všechny pokusy o restauraci tradičních konzervativních hodnot (právo, víra, dodržování smluv a věrnost danému slovu), pokusy o vyšší, duchovní a mravní kvalitu demokracie, o vymahatelnost práva a o občanskou společnost. Nepochopitelným *kočkopsem* byla a je pro ně například veřejnoprávní televize (viz četná vyjádření Václava Klause, Kateřiny Dostálové, Ivana Langra aj.), dále nejrůznější humanitární organizace, církve, grantové komise a nekomerční kultura. *Kočkopsa* si postupně osvojili i další politici, zejména pak našel útulek u komunistů. Oblíben byl – a je – i u mondénních žurnalistů a spisovatelů, nejvíce pak u takových, o kterých publicisté soudí, že jsou spisovatelé a spisovatelé, že jsou publicisté. Později častovali *kočkopsem* naši politici a jejich echa zleva do prava každého politického soupeře s vyšším koaličním potenciálem (zejména někdejší *Čtyřkoalici*). *Kočkopsem* naši „pravicoví“ i „levicoví“ jakobíni tvrdě vymetali každičký kout veřejného prostoru, který ještě nepodléhal

diktatuře partajních sekretariátů. Složeninu částečně vytlačila vtipnější metafora s příbuzným, nikoli však identickým významem, *chytrá horákyne* (viz *CHYTRÁ HORÁKYNE*). Jistě nebylo náhodou, že *kočkopes* jako politické bojové heslo nápadně rychle zmizel z médií, byť na čas, koncem devadesátých let – právě v době, kdy jeho dosavadní nejmilitantnější uživatelé budovali největšího a nejobludnějšího *kočkopsa* v dějinách evropského parlamentarismu, opoziční smlouvu (tj. systém s parlamentní fasádou a faktickým zrušením opozice, postavený na nesesaditelnosti dvou velkých stran).

KOMUNIKAČNÍ STRATEGIE

Velmi módní sousloví. Nic nezkazíte, budete-li je používat takřka neustále, zejména tehdy, chcete-li na kohokoli udělat dojem. Vhodnější půdou je ovšem sféra pracovní (přijímací pohovory, tiskové konference, společenské rauty, zprávy pro nadřízené i pro veřejnost), méně vhodnou půdou téhle floskule je sféra intimní: není radno namísto vět typu „*tvá slova mě dojala, tvá řeč mě vzrušila...*“ šeptat „*zvolil (-la) jsi skvělou komunikační strategii*“. Co všechno se pod tím souslovím vlastně skrývá? (Nebo spíš: co všechno toto sousloví zakrývá?) Ohlásí-li manažer firmy (ministerstva, média), že od příštího kvartálu „*mění komunikační strategii*“, pak tím může myslit v podstatě cokoli. Nákup počítačů, nové logo, výměnu vrátného, novou reklamní kampaň, nákup květin, přestěhování kanceláří, změnu úředních hodin, zřízení nebo naopak zrušení internetové adresy, propouštění nebo naopak vytvoření nových pracovních míst s jedi-

nou náplní, již tvoří právě tahle dvě magická slova. A nebo tou floskulí míníme prostě to, že šedivou, chytrou, šarmantní a jazykově vybavenou starší dámu v roli tiskové mluvčí nahradí od příštího měsíce v našich končinách typizovaná, dálkově ovládaná blondatá barbína v minisukni, jež bude mít v hlavě jen ty dráty a závity, které jí tam vlastnoručně vložíme. Nebude ovšem už tiskovou mluvčí, bude „piár“. Dobře se floskule (vlastně jakýkoli výraz ve spojení s „*komunikací*“) uplatní všude tam, kde je potřeba zakrýt skutečný důvod nějakého jednání: třeba při vyhazovu nepohodlných osob, interních kritiků a oponentů stávajícího managementu. „*Pracovník XY nebyl kompatibilní s novou komunikační strategií.*“ A že jsme ho vyhodili? Omyl! „*Pouze mu nebyla – v rámci nové komunikační strategie – prodloužena pracovní smlouva.*“ (Opět: jihokorejské letadlo nebylo sestřeleno, pouze „*zastaveno v letu.*“) Jindy takový nepohodlný pracovník, který třeba upozornil rezortního ministra na zlodějské praktiky miliardového kšeftu se dřevem v našem největším národním parku, je posléze propuštěn „*pro ztrátu komunikace.*“ Všechny ty případy se staly a ve všech posloužila ušlechtilá floskule o *komunikaci* k zakrytí skutečnosti jako zázračný fikový list, hodný 21. století. *Komunikace* je klíčovým slovem epochy. Je to pokrok: komunisté, v jejichž režimu se ještě tolik nekomunikovalo, nevyhazovali lidi pro „*ztrátu komunikace*“, nýbrž pro „*ztrátu důvěry.*“ (V jejich režimu se o to víc povinně věřilo.) Obávám se však, že pro ty vyhozené to vyjde nastejno. A že i pro nás půjde jen o dva různě atraktivní, dobově podmíněné slovní obaly jednoho a téhož pokrytectví.

KONSENZUS/KONSENS

Latinské „*consensus omnium*“ (= souhlas všech) značil poměrně vzácný, ale důležitý úkaz všeobecné shody mínění. Rozhodně to původně neznamenalo nic tak všedního a banálního, co se nám pod klamavou etiketou *konsenzu* snaží dnes a denně propašovat skrze zvětšovací sklo obrazovky naši politici a komentátoři. Floskulí se *konsenzus* (*konsens*) stává ve chvíli, kdy si mluvčí jakoby stoupá na špičky a „vytahuje“ se v médiích latinským termínem tam, kde může klidně použít obyčejné *shody, souhlasu, souladu, dohody, kompromisu*. Jenže to tak nezní: to by se mluvčí příliš připodobnil přízemnímu světu nás, smrtelníků, kteří se doma obyčejně *dohodneme* (nebo *nedohodneme*) třeba o tom, kdo půjde pro caparta do školky nebo zda půjdeme večer do divadla, aniž o tom uzavíráme *konsenzu*.

KŘIŠTÁLOVÁ KOULE (viz ČAS UKÁŽE;
SPEKULACE/NECHCI SPEKULOVAT)

KULTOVNÍ

Barevný dvoulist *Knižních novinek* hned při prvním nahlédnutí do anotací nezklame: vychází kniha od Miky Waltariho – to je ten autor, vysvětluje hbitě anotace, co napsal „*kultovní*“ knihu *Egyptan Sinuhet*. Pisatel nenapíše: „*populární*“, „*oblíbenou*“, „*celosvětově známou*“, „*hojně čtenou*“, „*hojně diskutovanou*“, „*hojně překládanou*“, „*hojně citovanou*“, „*ctěnou*“, „*provokující*“, „*inspirující*“ – to vše je jaksi demodé, protože příliš konkrétní a příliš specifikující. Popkultura, popkritik a popčtenář má raději kadidlo – a kult (kde, kým a jak vzývaný, to už se

Uvedl jsem tehdy na konferenci Literatura v obklíčení v rámci Měsíce Bosny a Hercegoviny (1995) tento příklad: až televizní debatěři půjdou v noci domů, uvidí na ulici dva opilé vojáky, jak znásilňují mladičkou dívku. Jeden jí drží zezadu ruce a ústa, druhý koná dílo. Naši analytici chtějí nejprve zasáhnout, vytahují mobil, aby zavolali policii. Pak si vzpomenu na dnešní besedu a uleví se jim: nemají *Mandát*! A bůhví, co si ti tři předtím udělali. Třeba si řeší problém s minulostí – co o tom vlastně víme? Třeba otec té dívky především znásilnil vojákovu sestru, nečetli jste snad něco podobného včera v Blesku? A vůbec, připojí se další, v tuhle hodinu a v téhle čtvrti, určitě je všechny tři před chvílí vyrazili z támhleté vykřičené hospody. Hlavně nevidět věci černobíle, přidá se třetí, pozoruje nezáživně, jak voják brutálně vniká do otřesené dívky: je třeba každý skutek posuzovat v historických a lokálních souvislostech. A hlavně – nedémonizovat jediného viníka! A nevnucovat každému na potkání naše pojetí lidských práv, přitaká ochotně zase první. A zrychlí chůzi směrem k připravenému, bezpečnému automobilu. Třeba ta holka (stejně byla nějaká přičmoudlá, nezdá se vám?) vyznává a praktikuje úplně jiné pojetí morálky... S tím se všichni tři rozloučí a spěchají domů k rodinám. Přibližně za týden prvním z analytiků policie oznámí, že jeho dcera byla ve stejné čtvrti znásilněna dvěma opilými vojáky.

Teprve pak volá policii, aby podle jeho popisu začala stíhat – kupodivu – ty dva vojáky, nikoli *Mandát*.

MANDATORNÍ

Většinou to slovo slyšíme v ustáleném spojení „*mandatorní výdaje*“. Tato obłudnost je, jako tolik

jiných, mechanicky přejatá z angličtiny („*mandatory*“ = závazný, povinný, nařízený). A jako tolik jiných floskulí v tomto slovníku nerozlišuje, spíš elegantně zakrývá podstatu věci: mít něco „nařízené“ není přece totéž, jako považovat to za jaksi přirozeně „povinné“, „závazné“. Zato to daleko líp zní! Vykazovat, vyčíslovat, poukazovat, požadovat, zdůvodnovat, navyšovat, kontrolovat „*mandatorní výdaje*“ je přece tak krásné, musí to být pro úředníka (politika, poslance, ekonoma) čirá radost, ta česká synonyma jsou přece tak přízemní, banální, obyčejná...

MAPOVAT

Od jistého data, jež není o mnoho starší než deset let, se v naší zemi přestaly *psát* historické, uměnovědné, filosofické, filologické, politologické, sociologické, religionistické, psychologické, mytologické, mykologické, ekonomické, ekologické či přírodovědné spisy, studie, eseje, analýzy, životopisy, portréty, memoáry, reportáže, učebnice, encyklopedická hesla, kompendia. Dokonce se přestaly *natáčet* i dokumentární filmy a *pořádat* (instalovat) souhrnné výstavy výtvarných děl. Všechny tyto aktivity nahradilo jedno velké *mapování*. „*Dokument mapuje naši drogovou scénu* (viz SCÉNA).“ „*Výstava mapuje Medkovo celoživotní dílo*...“ Už jsem si taky přečetl, že „*Topolův román mapuje pocity bývalé undergroundové generace*...“ Nebo, že poslední film Stanleyho Kubricka *Dokořán zavřené oči* podle české recenzentky „*mapuje citový život americké střední třídy*...“ Co Čech, to kartograf. Zažádáte-li si o grant, opovažte se uvést do žádosti, že hodláte *napsat* (analyzovat, doložit, natočit) histo-

MAXIMALIZOVAT

rii či současný stav čehokolil Chcete-li, aby vaši žádost vůbec četli, musíte zásadně vždycky připravit *projekt* (viz PROJEKT), který *mapuje* (nejlépe nějakou *scénu*, viz SCÉNA). Zdá se, že u nás skutečně nastal tolik populární „konec dějin“: historiografii nahradila kartografie. A kdo by téhle fascinující floskuli odolal? Hoví beze zbytku našemu – jinak nedosažitelnému – perfekcionismu. Budí dojem stoprocentní nespornosti, vědecké exaktnosti, topografické nezpochybnitelnosti – a podprahově sugeruje i vítězoslavný pocit jakési objevnosti pro lidstvo (než jsme do té zanedbané oblasti my, „zeměměřiči K.“, se svými vehikly vstoupili, říká podprahově floskule, byla to terra incognita: teprve teď, když jsme to *zmapovali*, bude to majetkem všech). Zapomínáme jen to, co věděl už klasik: „*Mapa se taky může mejlit*“, odpověděl Švejk, sestupuje do údolí potoka. „*Jednou šel uzenář Křenek z Vinohrad podle plánu města Prahy od Montáguů na Malé Straně domů v noci na Vinohrady a dostal se až do Rozdělova u Kladna, kde ho našli celýho zkřehlýho k ránu v žitě, kam padl únavou...*“

MAXIMALIZOVAT (viz OPTIMALIZOVAT)

MEDIALIZOVAT (viz ZVIDITELNIT)

MĚL UČINIT

Mor moderátorský, publicistický, komentátorský, který se lavinovitě šíří ze všech elektronických médií – zejména od přelomu tisíciletí. Tupě převzato snad z němčiny, snad z angličtiny, nejspíš však z mezinárodní úředničtiny. Namísto krásného čes-

kého „prý“, „zdánlivě“, „udánlivě“, „podle svědků“, „podle žalobců“, „proslýchá se“, a tak podobně, slyšíme, že pan XY svůj nákladní automobil „*měl řídit*“ opilý a přejet na křižovatce maminku s kočárkem“. Což, doslova vzato, je morbidní zpráva, která poňouká pana XY k herodesovským výkonům: není to vlastně zpráva, nýbrž návod k trestnému činu. A navíc zakrývá podstatu události (pan XY to – podle svědků či vyšetřovatelů – zřejmě udělal, kdežto zpráva ho má dosud za sraba, který to neudělal, ale – *MĚL BY*). Obávám se, že se tu jako v křivém zrcadle projevil opět jeden z jalových plodů úzkostlivé snahy po odosobnělé „korektnosti“, která se ovšem zvrhá v pravý opak.

Jak před časem k televizní zprávě: „*Našli tam zabitou ženu. Měl ji zabít její manžel...*“ poznamenal filosof Milan Machovec, který u nás identifikoval tenhle bacil pravděpodobně poprvé: „*Nuže tedy: v duchu češtiny, pokud ji měl zabít, tak si to ta potvora zasloužila! Ale on to neudělal...*“ (MfD, 2. 9. 2000)

MEGA-

„*Megafilmy jsou super!*“ slyšel jsem v sobotu v poledne citovat z úst známého jazykového ciseléra, tehdejšího ředitele galaxie Nova, t.č. nejsledovanějšího televizního kanálu u nás, „*kultovní*“ (viz KULTOVNÍ) slovo. Patříčně si na něm zgustl. Když jde o bombastiku a výprodej, ztrácí jazyk i jeho netvořiví sluhové jakékoli zábrany: vědí, že s předponou *mega-* se kdejaká nicotnost lépe prodá. V takových ústech se původně exaktní předpona (z řeckého *megas*, *megalé*, *mega* = *veliký*, *veliká*, *veliké*) vždy mění ve floskuli. Ta znásobí automaticky

N

NA

Zlozvyk, kořenící ještě v totalitních časech. Tehdy semínko špatného užívání předložky („*na*“ místo „*v*“, popř. místo „*do*“, „*při*“ či „*u*“) bylo nadějně zaseto a dnes sklízíme plody, aniž jsme si dávno vědomi jejich zhovadilosti: rozhodčím, arbitrem elegance, je tu pouze jazykový cit. A ten je v době esemesek až to poslední, na čem mluvčímu záleží. Už za komunismu jsme se naučili řešit „nedostatky *na* Praze 7“, říkat (psát, vyhrožovat): „Pošlu to *na* město“ (rozuměj: budu si stěžovat u Městského národního výboru, popř. u Městského výboru či oddělení KSČ, SSM, NF, SNB). Dnes běžně konstatujeme, že „*na* vině byl alkohol“, a pokud činovník zrovna „nesedí *na* baru“, poradí vám „*na* sekretariátu“, neboť to předtím rozhodli „*na* výboru“, „*na* vládě“, „*na* soudě“, „*na* ústředí“, „*na* grémiu“, „*na* exekutivě“, „*na* vedení“. Ne vždy je to gramatická chyba, někdy je to „jen“ pohodlná zkratka, placatá náhražka (jako ostatně většina floskulí v tomto slovníku) – za původně správný, diferencovaný výraz. Namísto správného a rozlišujícího „*na* zasedání vlády“, „*na* poradě vedení“, „*na* schůzi výboru“, „*při* hlasování“, „*z* rozhodnutí exekutivy“ či

jiného orgánu, řekneme rovnou „*na* vládě“ (a nemusíme specifikovat, na kterém zasedání, při kterém hlasování, z rozhodnutí koho, čeho, čího). Je to pohodlnější proto, že to po mluvčím vyžaduje podstatně méně informací i odvahy k pojmenování. Proto je to spojení velmi populární: „leží to *na* vládě (*na* soudě) tři roky“ je mnohem méně riskantnější výrok, než „leží to tam a tam u toho a toho ministra (soudce, úředníka)“.

NA DRUHOU STRANU

Po letech vlády jedné strany jsme zažili na sklonku devadesátých let pokus o ústavně zakotvenou vedoucí úlohu dvou stran – snad proto právě u nás vykvetla floskule „*na druhou stranu*“. Významná představitelka vládnoucí strany, od konce devadesátých let, navzdory nejrůznějším skandálům, nejpopulárnější politička v zemi, pronesla 24. 6. 2001 tuto formuli v nejsledovanějším diskusním pořadu nejsledovanější televize v galaxii dvanáctkrát (pak jsem přestal počítat): začínala tím prakticky každou svou novou, jinak vcelku přijatelnou myšlenku. (Táž politička také ráda „otomuje“, zvláště pak v sobotní příloze LN z 19. 10. 2002 – viz O TOM.) Není vůbec sama, nákaza postihuje prakticky veškerou veřejně se projevující populaci. Dosavadní mediální rekord drží v mých očích šéfredaktor nejčtenějšího (a „seriózního“) deníku v zemi. Šéfredaktor, který ukázal českou slovní zásobu i akcent (omlouvám se, třeba je nějak introvertně inteligentní a skrývá to kvůli mimikry, nevím, nedalo se to poznat) asi jako průměrně inteligentní Američan po tříletém pobytu v Praze. Tento nejúspěšnější šéfredaktor použil na obrazovce 16. 9. 2002 „*na*

druhou stranu“ v každé své druhé větě (Krásný ztráty, ČT 2).

Touto floskulí se, dost možná, i do jazyka od konce devadesátých let podprahově promítl geniálně vymyšlený český patent na přečurání demokracie, dědictví opoziční smlouvy. A docela určitě souvisí tahle formule s módním hitem „politické korektnosti“, jež v našich postkomunistických poměrech přerostla v mýtus (ale spíš v dogma) *vyváženosti* (viz **VYVÁŽENOST**). Z paniky, že bychom se mohli dopustit vlastního názoru, v zoufalé a marné snaze vyzout se ze své subjektivity a předvést v médiích své „vyvážené“, „korektní“ a „objektivní“ fešáctví, začne mluvčí každou druhou větu maskovacím manévrem: „*na druhou stranu*“. Zvláště roztomilý je, zdaleka ne jen u výše zmíněných celebrit, efekt magického přitahování, sdružování floskulí. Vznikají pak věty typu: „*Na druhou stranu to NAPROSTO JEDNOZNAČNĚ tento proces, který je O NAŠÍ SVOBODĚ A ODPOVĚDNOSTI, LEGITIMIZUJE, což VNÍMÁM jako pozitivní SIGNÁL...*“

V čem tkví vlastně floskuloznost floskule „*na druhou stranu*“? Opět, jako vždy, v chudobě vyjadřování a tím i myšlení. Namísto příliš obyčejného „ale“, „avšak“, „leč“, „ovšem“, „přesto“, „byť“, „i když“, „naproti tomu“, „tomu odporuje“ vypálí na vás řečník či pisatel bez varování formuli o „*druhé straně*“ (navíc, což už nikdo „nevnímá“, s gramaticky špatným pádem: v angličtině, odkud zřejmě bacil pochází, ten pád jak známo nehraje roli). A to, aniž mluvčí předtím výslovně zmíní jakoukoli stranu první: „*Kdo bude v úsměvné irské komedii Vše o Adamovi hledat souvislost s šestioscarovým Man-kiewiczovým snímkem, bude nejspíš zklamán. Na druhou stranu to bude nejspíš (sic!) první a posled-*

ní zklamání...“ (Darina Křivánková, LN, 22. 8. 2001) Zvlášť tristní to bývá při sdělování vědecky se tvářících pravd s nulovou informační hodnotou: „*To nejdůležitější však ještě zbývá vyřešit, jak souvisejí interakce s gravitací?*“ zeptá se v rozhlase a poté v LN vážený pan profesor matematicko-fyzikální fakulty ve svém tažení proti postmodernismu a za jedinou vědeckou, totiž jeho, pravdu. A sám si vzápětí exaktně odpovídá: „*Odpověď možná nalezne nějaký geniální mladý fyzik během několika nejbližších roků. Na druhou stranu není vyloučeno, že ji nebudeme znát ani za 200 let.*“ (LN, 14. 7. 2001) **A JE VYMALOVÁNO!** (viz **A JE VYMALOVÁNO!**) Po přečtení takovýchto pravd víme vždy spolehlivě totéž, co na začátku.

NAPROSTO JEDNOZNAČNĚ

Čím méně jsme si věcí jisti, tím více vnitřní nejistotu přebíjíme kategorickými, někdy až siláckými výrazy, jakýmsi verbálním svalstvem. Jakoby termín „*jednoznačný*“ nebyl nám dost „jednoznačný“, přidáváme k němu ještě „*naprosto*“. Dobré je toto spojení ještě vyztužit slovesem „*tvrdím*“ nebo „*prohlašuji*“ (eventuálně – na základě zákona o sdružování floskulí – „*deklaruji*“, viz **DEKLAROVAT**): „*Naprosto jednoznačně prohlašuji, že každé jiné řešení než kuponová privatizace bylo by řešením nákladnějším a falešným...*“ Toto spojení mělo konjunkturu zvláště v prvních polistopadových letech, kdy jím zejména vedoucí politikové, inženýři a bankéři země podvědomě zastírali vnitřní pochybnosti o správnosti a „nerozbornosti“ jediné možné, totiž bezprávní cesty ke kapitalismu. Rytíři svatého trhu („*trhu bez přívlastků*“) a strategové „*útěku*

NEMUSÍM

Zatímco v kladu často upadá do kýče, v negaci všeho druhu je čeština až geniálně vynalézavá, v nadávkách se někdy stává až básní. Chcete k něčemu nebo k někomu vyjádřit patřičně silný odpor, averzi, ba štítivost – a přitom zůstat nad věcí, korektní, elegantní, bez emocí, zkrátka „cool“? Pak stačí říci: „*Milana Knížáka já nemusím...*“ Nebo: „*Tu Helenu Vondráčkovou já teď nějak nemusím...*“ Nebo do třetice: „*Václava Havla já opravdu, ale opravdu nemusím...*“

Lépe se to říká o současnicích nebo o věcech („*Párek v rohlíku já nemusím...*“), hůř o klasicích. Pronést třeba ve společnosti: „*Homéra já nemusím...*“ či „*Shakespeara já nemusím...*“ znamená se ztrapnit s takřka stoprocentní jistotou. Zato sportovní komentátorka TV Nova se před časem blýskla pozoruhodným výrokem: „*Rozhodčího Collinu naši lidé nemusí...*“ V čem se ale tenhle elegantní, v podstatě nápaditý a jemně ironický opis stává floskulí, proč vůbec je v tomto slovníku?

Zfloskulovatí – jako všechno – nadužíváním. Stane-li se libovolná metafora, sebevíc vtipná, všeobecně používanou, je z ní časem povinná uniforma, do níž bez invence navlékáme skutečnost. Jazyk v každé uniformě ztrácí zákonitě schopnost pojmenovávat, diferencovat a odkrývat: oblékáme se do ní jako do elegantní fráze, abychom nemuseli říkat nepříjemné věci, jež si opravdu myslíme. Kritické myšlení totiž bolí, a tak ho „*nemusíme*“.

NENÍ JASNÉ

Mediální zlovyk takřka všech českých zpravodajců, komentátorů, publicistů, tiskových mluvčích, politiků. U lidu obecného naštěstí dosud nezdomácněl, a bohdá ani nezdomácní. Proč se typická polistopadová floskule tak „*ujala*“ (viz UJAL SE) v médiích? Je to pořád totéž: pro pohodlnost myslet, rozlišovat a pojmenovávat. Co všechno si člověk navymýšlí, aby nemusel veřejně říci slůvko: „Nevím!“

A tak namísto prostého (a proto neoblíbeného) „nevíme“, „netušíme“, „netroufáme si odhadnout“, „nejsme si jisti“, „nepodařilo se zjistit“, „nebylo prokázáno“, „nemáme doklady“, popřípadě, chceli mermomocí zůstat ve zpravodajské hantýrce. „*nemáme ověřeno z nezávislých zdrojů*“, namísto těchto a desítek dalších konkretizujících synonym řekne raději kterýkoli moderátor, v domnění, jak je ukrutně korektní: „*Není jasné, zda obžalovaný se skutečně na místě činu pohyboval.*“ Nebo: „*Není jasné, čemu se bude nadcházející summit patnáctky věnovat.*“ Nebo: „*Není jasné, kolik kůrovcových a kolik zdravých stromů bylo z národního parku pod cenou vyvezeno a zpeněženo.*“ Mluvčí má alibi: nemusí konkretizovat, kdo tu vlastně mlžil, kdo informaci zatajil, tedy proč a z čí viny to *není jasné*. A také komu: zda jemu, kolegům v redakci, nebo to snad *není jasné* ogánům činným v trestním řízení či zbytku světa? Floskule tohoto typu je dýmovnící, která úspěšně „kryje zdroj“ i stav poznání dané věci. Mluvčí neprozradí nic o události a stavu její reflexe, zato mimoděk prozradí hodně o sobě: především o svém alibismu, podmíněném chudobou slovníku i ducha. Touha

po verbálních stejnokroji, po parádní uniformě prefabrikátů, jež zaplaší jakoukoli nejistotu či min-drák z vlastní nedostatečnosti, je v podstatě touhou nekrofilní. Touha po stejnokroji je manifestací podvědomé touhy po rakvi.

Osvědčuje se to zvláště v kritických, nejistých dobách, jako byly například dny těsně po tragickém 11. září 2001, kdy podle českého komentátora sice „není jasné, na koho by se mělo útočit a jak“ – „avšak nějaký zásah je už kvůli veřejnému mínění nutný, a to nejen v USA“ (LN, 15. 9. 2001). U takovýchto nechtěně morbidních komentářů (a je jich v českém tisku požehnaně) víte vždy po jejich přečtení přesně totéž, co na začátku. Zásada je, nedozvědět se o nic víc, než co je v titulku („*Bush nesmí otálet!*“) či v podtitulku („*Koalice proti terorismu dlouhodobě nevydrží!*“). Floskule je bezpečným rozpoznávacím znakem blábolu, zdaleka viditelnou bójkou mělčiny s nulovou informační hodnotou: průvodním znakem je stylistický motanec (viz závěr našeho citátu: je snad „nutný“ zásah „nejen v USA“? Má Bush bouchnout i do Evropy? Nebo je zásah „nutný“ i kvůli veřejnému mínění mimo USA, třeba v Rusku, v Česku nebo v Íránu?).

Floskule je jako droga: lze se do ní kdykoli utéci před nejistotami, před nejednoznačným, nebezpečným světem i stavem jeho poznávání. Je to příjemné, leč návykové: navykne-li si zažívat svět ve floskuli, staneme se brzy jejími otroky a musíme zvyšovat dávky. Floskule si nás ochočí a brzy budeme stejně placatí jako její svět. A časem jako lidské bytosti – zatím jen ontologicky – zmizíme z planety úplně.

NEPRŮCHODNÉ

Pojem z původně fyzického, hmotného kontextu přešel takřka výhradně do oblasti „ideové“ a, tentokrát bez uvozovek, výhodně alibistické. Proto ve veřejném diskurzu nikdy neříkejme: „*To a to nejde z těch a těch důvodů*“, eventuálně: „*To a to je úplná blbost*“. Setkáme-li se s nějakým nesmyslem, slabomyslností (idiotským návrhem, projektem), použijme formulaci: „*To je ovšem neprůchodné!*“ (V obdobném významu slyšíme i alibistické: „*Nebyla politická vůle...*“.) Tím jaksi naznačíme, že proti tomu nic osobně nemáme, že kdyby bylo po našem... atd. – a hodíme to na ty druhé, na objektivní okolnosti, na odjakživa v Čechách nejpopulárnějšího velícího důstojníka – „Vis Majora“.

Na někoho to má ovšem efekt zcela opačný. Například já, čím častěji slyším, že je něco *neprůchodné*, tím víc je mi to sympatické. Mám rád „věci, které se nevejdou“: *neprůchodné* lidi, *neprůchodná* slova, *neprůchodné* myšlenky, *neprůchodná* díla.

NESVÁDĚNÍ VŠEHO NA KOLUMBII (viz též PŮJČOVÁNÍ SI VLÁDOU; SIGNÁL)

Jedno ze dvou, tří „zástupných“ hesel v tomto slovníku, reprezentujících dnes už nepřebornou množinu slovního smogu v podobě inflace podstatných jmen, uměle vzniklých ze sloves (viz PŮJČOVÁNÍ SI VLÁDOU). Samostatnost si toto heslo vybojovalo článkem *Poptávka vyvolává nabídku*, jehož autora netřeba představovat. Šlo mu o „předání celkového pocitu“ z jakési konference v Monaku o ekonomické kriminalitě. Tu vidí v několika rovinách: „*První*

tu *teď pracujete?*“ zeptá se novinářka, a je už vedlejší, jde-li o drama, operu, román, muzikál, symfonii, dokumentární či hraný film. **Projekt** zní lépe. Automaticky dodává jakémukoli dílu důležitost, kterou třeba jinak postrádá. Zásadnost. Nenáhodnost. Plánovitost, promyšlený rozvrh. Žádná improvizace, žádný šlendrián. Původně to byl pouhý „návrh, plán, nejčastěji díla technického nebo stavebního, budovy, strojního vybavení atd.“ (SJC, 1989). Nebo také „výkres, podle kterého se provádí stavba, stavební plán“ (SCS, 1981).

Ještě jsem chápal – a vítal – , když v první polovině osmdesátých let prolomil poklid normalizace **Společný projekt CESTY**, v němž se spojily čtyři „studiové“ soubory (Ypsilonka, Divadlo na okraji, Divadlo na provázku, HaDivadlo) k provokativnímu a zásadně kritickému kolektivnímu vystoupení. Tedy k opravdu společnému – představení? Ne, tehdy asi opravdu **projektu**. Jenže pak se začala samozvaně nazývat **projektem** v podstatě každá inscenace, každý film, každá skladba, každá kniha. A dospělo to tak daleko, že dnes se každý jen trochu navštěvovanější film nazývá dokonce **kultovním** (viz **KULTOVNÍ**) **projektem**. Seriál Larse von Triera *Království* je určitě mimořádné dílo, skvělá filmařská polemika s technokratickým optimismem a tupým telenovelovým realismem obou našich *Nemocnic na kraji města* (*Království* ukazuje, i v oblasti komerčního média, jímž je televize se svými seriály vždy až na prvním místě, propastnou vzdálenost placatého světa našeho televizního Kondelíkova od evropské kinematografické špičky). Ale to všechno ještě neopravňuje a neomlouvá publicistu, aby psal o tomto díle – a tuctech dalších – jako o **kultovním projektu**. Bude-li nako-

nec všechno „**kultovní**“ a všechno „**projekt**“, přestanou mít brzy tahle slova jakýkoli smysl. Ale o to raději je budou rautoví tvůrci a novináři používat.

PROSTĚ

Slovo z rodu *tiků*. Používají je řečníci – od politiků po renomované umělce – zejména tam, kde chtějí zastříti nulovou informační hodnotu svých projevů bodrou lidovostí: „**Já prostě mluvím rád prostě. Já prostě nechci říkat věci tak, jak se prostě říkají, já už jsem prostě takový, že říkám věci prostě na rovinu, já už prostě jiný nebudu...**“ „**Prostě**“ je zrazující tik **prošťáčeků**, kteří si hrají na intelektuály a snaží se každou složitou myšlenku jakoby lidumilně „zjednodušit“ (rozumějte, blbečkově: je to **prostě** tak a tak). Snaží se vlastně „přeložit“ svůj složitý svět do srozumitelného jazyka plebsu, k němuž se tímto ze svých výšin „snižují“. To hlavní, co „**prostě**“ zakrývá a prozrazuje naprosto neomylně, je ovšem aktuální nedostatek slovní zásoby.

PRŮCHODNÉ (viz NEPRŮCHODNÉ)

PRVNÍ DÁMA

Píše-li se o manželkách prezidentů (premiérů, panovníků) jako o „**prvních dámách**“, budiž: floskule patří jaksí k bontonu, a zhruba odpovídá, v obecném povědomí i fakticky, skutečnosti. Horší je to s nadužíváním „diplomatické“ floskule v jiných oborech: tady to někdy vede až k úplnému vyprázdnění pojmu. Tak čteme často o „**první dámě českého dokumentu**“ – příznačně to platí jed-

po verbálních stejnokroji, po parádní uniformě prefabrikátů, jež zaplaší jakoukoli nejistotu či min-drák z vlastní nedostatečnosti, je v podstatě touhou nekrofilní. Touha po stejnokroji je manifestací podvědomé touhy po rakvi.

Osvědčuje se to zvláště v kritických, nejistých dobách, jako byly například dny těsně po tragickém 11. září 2001, kdy podle českého komentátora sice „není jasné, na koho by se mělo útočit a jak“ – „avšak nějaký zásah je už kvůli veřejnému mínění nutný, a to nejen v USA“ (LN, 15. 9. 2001). U takovýchto nechtěně morbidních komentářů (a je jich v českém tisku požehnaně) víte vždy po jejich přečtení přesně totéž, co na začátku. Zásada je, nedozvědět se o nic víc, než co je v titulku („*Bush nesmí otálet!*“) či v podtitulku („*Koalice proti terorismu dlouhodobě nevydrží!*“). Floskule je bezpečným rozpoznávacím znakem blábolu, zdaleka viditelnou bójkou mělčiny s nulovou informační hodnotou: průvodním znakem je stylistický motanec (viz závěr našeho citátu: je snad „nutný“ zásah „nejen v USA“? Má Bush bouchnout i do Evropy? Nebo je zásah „nutný“ i kvůli veřejnému mínění mimo USA, třeba v Rusku, v Česku nebo v Íránu?).

Floskule je jako droga: lze se do ní kdykoli utéci před nejistotami, před nejednoznačným, nebezpečným světem i stavem jeho poznávání. Je to příjemné, leč návykové: navykneme-li si zažívat svět ve floskuli, staneme se brzy jejími otroky a musíme zvyšovat dávky. Floskule si nás ochočí a brzy budeme stejně placatí jako její svět. A časem jako lidské bytosti – zatím jen ontologicky – zmizíme z planety úplně.

NEPRŮCHODNÉ

Pojem z původně fyzického, hmotného kontextu přešel takřka výhradně do oblasti „ideové“ a, tentokrát bez uvozovek, výhodně alibistické. Proto ve veřejném diskurzu nikdy neříkejme: „*To a to nejde z těch a těch důvodů*“, eventuálně: „*To a to je úplná blbost*“. Setkáme-li se s nějakým nesmyslem, slabomyslností (idiotským návrhem, projektem), použijme formulaci: „*To je ovšem neprůchodné!*“ (V obdobném významu slyšíme i alibistické: „*Nebyla politická vůle...*“.) Tím jaksi naznačíme, že proti tomu nic osobně nemáme, že kdyby bylo po našem... atd. – a hodíme to na ty druhé, na objektivní okolnosti, na odjakživa v Čechách nejpopulárnějšího velícího důstojníka – „Vis Majora“.

Na někoho to má ovšem efekt zcela opačný. Například já, čím častěji slyším, že je něco *neprůchodné*, tím víc je mi to sympatické. Mám rád „věci, které se nevejdou“: *neprůchodné* lidi, *neprůchodná* slova, *neprůchodné* myšlenky, *neprůchodná* díla.

NESVÁDĚNÍ VŠEHO NA KOLUMBII (viz též PŮJČOVÁNÍ SI VLÁDOU; SIGNÁL)

Jedno ze dvou, tří „zástupných“ hesel v tomto slovníku, reprezentujících dnes už nepřebornou množinu slovního smogu v podobě inflace podstatných jmen, uměle vzniklých ze sloves (viz PŮJČOVÁNÍ SI VLÁDOU). Samostatnost si toto heslo vybojovalo článkem *Poptávka vyvolává nabídku*, jehož autora netřeba představovat. Šlo mu o „předání celkového pocitu“ z jakési konference v Monaku o ekonomické kriminalitě. Tu vidí v několika rovinách: „*První*

Ř

ŘADOVĚ

Když nevíš nic o tom, kolik našich bývalých německých spoluobčanů zahynulo násilnou smrtí při divokém odsunu, když vůbec netušíš, kolik procent lesů Národního parku Šumava sežral kůrovec, jak vysoká je míra inflace, jak dlouho žije orel bělohlavý a dokdy bude sloužit nejdražší a nejzbytečnější stavba v naší historii, pak směle konstatuj: *„Při odsunu zahynuly řádově tisíce sudetských Němců“* (a vejde se ti do toho jak nejnižší odhad český – 20 000, tak zhruba o nulu větší odhad sude-toněmecký). Nebo řekni: *„Kůrovcové kalamitě padly za obět řádově už stovky, ne-li tisíce hektarů v NpŠ“* (a to by v tom byl čert, aby ses nevešel do skutečného čísla, o kterém nejen ty, ale i celá médii masírovaná veřejnost nemá potuchy: pouhá 4% všech lesů parku, tj. cca 2000 ha). A pokud si chceš i nadále budovat svou mediální *image* (viz IMAGE/IMIDŽ) vševědoucího a všekomentujícího veřejného činitele, aniž bys o tom kterém problému cokoli konkrétního věděl, bude pro tebe úplnou hračkou poučovat ekology, že *„orel bělohlavý i jaderná elektrárna typu Temelína žije řádově několik desítek let“* (co na tom, že mnohem

užitečnější orel žije o více než polovinu déle: cca 80 let). A se svým „řádově“ budeš navíc působit jako člověk opatrný v příkrých soudech, člověk uvážlivý, politicky korektní, *vyvážený* (viz VYVÁŽENÝ) a *konsenzuální* (viz KONSENZUS/KONSENS), pravý to muž vědy, rozumu a *konsensu*, který si je vědom rozkmitu extrémních dat a nechce upadnout ani do jedné z krajností. I takovouto seriózní „imidž“ (viz IMAGE/IMIDŽ) lze vybudovat na totální neznalosti.

TO SE MI SNAD JENOM ZDÁ!

nesmí platit nejchudší občané této země“ zní daleko efektněji, než žádat obyčejný právní stát, popřípadě progresivní formu zdanění. Správně nedávno postřehl český divadelní historik, že prezident Václav Havel „je patriot, ač je právě vnímán i jako světoobčan, který ve svých projevech příznačně nemluví o problémech této země, ale naší země.“ (František Černý, Lit. nov., č. 38, 2002)

TO SE MI SNAD JENOM ZDÁ!

Používá se takřka výhradně v negativním, pejorativním významu (namísto dřívějšího „*To není možné!*“, „*To snad není pravda!*“, „*To je k nevěře!*“). Tedy jako výraz nikoli pouhého nepříjemného překvapení a šoku, ale už i výraz jednoznačného hodnocení události, oblíbená forma nadávání kolegům, partnerům, podřízeným nebo dětem. Zvolání pak působí téměř jako citoslovce, jímž si bezprostředně ulevujeme. Při jednání na úradech, při náhlé nehodě, krachu, karambolu, obchodním či erotickém selhání partnera. Specifické použití je těsně před usnutím, jako komentář skončeného milostného aktu. Proběhl-li k oboustranné spokojenosti, může věta výjimečně vyznít i kladně (a naopak). Znal jsem televizního dramaturga a scenáristu, který, kdykoli chtěl vyjádřit rozčarování hrdiny nad nečekaným vývojem událostí, vložil mu do úst právě tuto větu. Všude tam, kde si postavy Alexandra Dumase ulevovaly (v umraveném českém překladu) „*Hrome!*“, ulevovaly si všechny postavy tohoto dramaturga, jenž by měl z titulu své funkce nešířit floskulizaci jazyka, touto jedinou stereotypní větou. Od té doby jsem na populární zvolání „*To se mi snad jenom zdá!*“ silně alergic-

ký. Zvláště, zaznívá-li v médiích, jež mají uchovávat a šířit kulturu. Jediné místo, kde mi nevadí, kam naopak svým duchem patří, jsou kasárna. Přeju tomuto zvolání, ať opakovaně zní na apelplacu nebo na ubikacích, kde může sehrát v rámci kultivace lampasáckého myšlení a nadávání v podstatě pozitivní roli.

TOLERANČNÍ PATENT

V politickém diskurzu posledních let neznamena už toto spojení historickou josefínskou reformou z druhé poloviny 18. století, nýbrž velmi frekventovanou floskuli přelomu tisíciletí, kterou po předsedovi ODS bez uvozovek nekriticky papouškovala prakticky všechna česká média (floskule měla zakrýt nemravný pakt faktického spojení dvou politických subjektů, které se před volbami r. 1998 proti sobě zuřivě nepřátelsky vymezovaly: znamenala údajné zpřísnění podmínek, za kterých byla zdánlivě opoziční „pravcová“ strana tolerovat menšinovou „levicovou“ vládu). Je to podobný případ podprahové manipulace a jednostranné ideologizace nějakého kroku skrze „vtipnou“ floskuli, jako u „*sarajevského atentátu*“ (viz SARAJEVO/SARAJEVSKÝ ATENTÁT). Její nekritické přejímání většinou komentátorů bez uvozovek bylo na přelomu tisíciletí smutným důkazem absence samostatného kritického myšlení v našich médiích.

TRANSPARENTNÍ

Jeden z nejfrekventovanějších sloganů devadesátých let (a nejen devadesátých): „*Náš program, naše záměry a mechanismy fungování*“, slyšíme v par-

lamentu nebo v TV diskusi dnes a denně dušovat se poslance vládních/nevládních stran, „jsou, na rozdíl od vašeho chování, plně transparentní...“ „Zato způsob vašeho financování,“ zasadí mu oponent ránu přímo do vazů, „není transparentní vůbec!“ A divák (posluchač, čtenář) sice neví, o čem je řeč, zato ví, že chvat to byl náramně účinný: jestliže se oba soupeři takto zuby nehty přetahují o *transparentnost*, pak to musí být asi něco moc důležitého. Dřívější slovníky toto arci důležité adjektivum většinou vůbec neznají (*Malý encyklopedický slovník*, 1972; *Ilustrovaný encyklopedický slovník*, 1982 – zato, jak jinak, znají tyto normalizační encyklopedie slovo *transparent*: i ten měl mít cosi společného s průhledností, ve skutečnosti však byl fasádou systému, zakrývající prohnílý vnitřek). Nebo vysvětlují *transparentní* v čistě fyzikálním, nepřeneseném slova smyslu jako „*průsvitný*“ (*Ottův slovník naučný*, 1906; *SCS*, 1966 aj.). Teprve slovníky, vydané v devadesátých letech, napovídají cosi o dnešním posunutém významu: „1) *průsvitný, průhledný (obraz, nátěrové hmoty)* 2) *snadno pochopitelný, průzračný, např. výklad (...), transparentnost ekonomické reformy*“ (*Akademický slovník cizích slov*, 1995). Z původně neutrálního výrazu se stal, podobně jako u devíti s deseti hesel tohoto slovníku, zastírací manévř: nápadně vyhlášená, cizím slovem zaštitěná průhlednost jako clona neprůhlednosti. Málo platné: „*transparentní*“ zastírá skutečnost mnohem elegantněji, korektněji, vědecktěji a spolehlivěji než „*průhledný*“: vnutíte-li posluchači představu, že máte „*transparentní*“ – a nejlépe k tomu ještě *věcný* (viz *VĚCNÝ/VĚCNOST*) – plán, argument, projev, projekt, záměr, mechanismus, výzkum, zákon nebo sys-

tém, pak máte vystaráno a nemusíte se už vůbec zdržovat zbytečnými podrobnostmi. Například tím, v čem ten plán (*projekt, záměr, mechanismus* atd.) vlastně spočívá. Nemusíte jej vůbec *odkryt*, zakryjete-li jej *transparentností*.

TŘEŠNIČKA NA DORTU

Objevila se poprvé počátkem devadesátých let – a nepochybuji o tom, že ten, kdo si vzal tuhle čerešničku poprvé veřejně do úst (já jsem to ponejprv slyšel z úst Václava Klause), mohl mít vcelku oprávněný pocit nové, výstižné metafory, jíž se podařilo vystihnout ve vtipné zkratce tehdejší situaci. Šlo tenkrát o představu něčeho malého, hezkého, dekorativního, zdobného, leč zatím dokonale zbytného, o představu předčasného a v tuto chvíli rozhodně nadbytečného a marnotratného luxusu, něčeho, na co si musíme my zhýčkanci a rozmazlenci socialismu teprve počkat. Čekají nás totiž onačejší, neskonale důležitější věci: *priority* (viz *PRIORITA*). Nejprve základna, potom nadstavba (říkali už marxisté a po nich vtipněji Václav Klaus). Nejprve je třeba upéct dort, a pak se teprve shánět po *třešince* (dříve v obdobném významu docela dobře posloužila *rozinka*). Nejprve banky, potom školství. Nejprve byznys, potom morálka. Nejprve jádro, potom alternativní zdroje. Nejprve výroba, potom kultura. Nejprve praktické aplikace, potom základní výzkum. Nejprve ekonomika, potom právo. Nejprve léčba lesů holosečí, potom luxus ochránářství. Nejprve Nova, potom ČT 2. Nejprve tlustá čára za minulostí, potom štourání se v ní. Nejprve národní zájmy, potom dodržování lidských práv kdekoli v cizině. Starejme se o naše aktivní saldo –

a ne o cizího dalajlámu (který nám může zhatit nadějně kontrakty s Čínskou lidovou republikou). Metafora nám ve všech těchto a podobných případech podprahově naznačuje, že máme-li opačné pořadí hodnot než mluvčí, nejsme odpovědní občané, ale nedočkavé, sobecké a připitomělé slečinky, které chtějí „elitářsky“, bez práce, chtivou ručičkou rovnou vyzobnout něco, co patří všem, ale co přísluší až mnohem pozdější, finální fázi vývoje. Náramně se to všechno tehdy hodilo třeba na požadavek čisté krajiny, obnovitelných zdrojů energie a bezsmogových městských center („*Ekologie je třešinka na dortu...*“), dále na moralisty všeho druhu, na různá temná „*bratrstva pravdy a lásky*“ a zejména na ty společensky nebezpečné šílence, kteří trvali na dodržování elementárních zákonů a na vymahatelnosti práva. Na toto všechno jsme si měli počkat, „*až na to budeme mít*“ – a k tomu měla posloužit i svůdná propagační metafora o *třešince*. Jak to v druhé polovině devadesátých let dopadlo, netřeba rozvádět. Zkrachoval tu jeden v jádře chybný, v principu vadný koncept světa (v němž útěk před právem, morálkou a vlastní minulostí v konečném součtu vždycky vyjde draž než jejich přijetí). Ale zkrachovala tu, tj. znevtipněla, zvětšela a zvětřala i samotná metafora. I když ji v pokleslé deníkové publicistice – od redakčních komentářů, politických projevů až po recenze – čteme i nadále, přece jen už vyšla trochu z módy. Ve slušné společnosti ji už nelze užít jinak než ironicky, v písemném projevu pak s povinnými uvozovkami. Zčásti ji také nahradil mnohem nevtipnější – významově však pozitivněji chápáný – *bonus* (viz BONUS).

P.S. *Třešinky* vůbec měly na prahu devadesátých let konjunkturu. Vzpomeňme, jak překvapivě

snadno vystřídalý zprofanovaný srp a kladivo v emblému jisté velké politické strany, která i bez *dortu* – navenek promptně schována za dvě nevinné *třešničky* – mohla uvnitř zůstat stranou veskrze zavrženíhodnou a červivou.

TUNEL/TUNELOVAT

Slouží v tomto slovníku jako antipříklad: jako nadějný doklad toho, že i hojně frekventované, ba módní slovo (jehož sláva už dávno překročila omezené hranice našeho jazyka i státu) se vůbec nemusí stát dutou frází. Je to spíš anti-floskule. Lidovou tvořivostí posvěcená, neobyčejně plastická metafora totiž skutečnost nezakrývá (jako tolik jiných partiových metafor), nýbrž přesně naopak pojmenovává její podstatu: totiž fikaný způsob postkomunistického managementu, jak „legálně“, „zevnitř“ vysát do předem připravených „dceřinných“ či jiných účelově založených společností veškerý morok z kostí napůlzprivatizovaných podniků a bank, jež se pak přes noc hroutily jako bezcenné kolosy. Lidová tvořivost vypomohla v tomto případě tam, kde selhalo právo a politika. „*Tunel*“ je, vedle „*praní špinavých peněz*“, jež jsou „*pod rozlišovací úrovní*“ našich politiků, patrně nejvýstižnější metaforou „*českého hospodářského zázraku*“ devadesátých let.

Už z tohoto mého kostrbatého pokusu o definici je jasná genialita metafory: je (jako každá dobrá metafora a poezie) významově nenahraditelná, umí postihnout jev přesněji než formalizovaný jazyk sociologie, politiky, ekonomiky či publicistiky.

Přesto i tato zdařilá metafora může se za jistých okolností stát floskulí: bude-li totiž nadužívána a ne-

U

ÚDAJNĚ

Čteme ráno v novinách – a večer slyšíme papouškovat v televizi – zprávu ČTK: „*Německá vláda protestuje ústy svého ministra životního prostředí proti opětovnému spuštění jaderné elektrárny Temelín a odvolává se přitom na údajné provozní nedostatky. Ministr Trittin přitom poukázal i na údajné ohrožení životního prostředí...*“

Jindy zase čteme o sporu kolem otáčivého hlediště v Českém Krumlově: „*Památkáři ovšem tvrdí, že populární českokrumlovská točna údajně ruší historický ráz města, konkrétně zámecké zahrady a letohrádku Bellarie...*“

Potíž je v tom, že německá vláda se neodvolává na žádné „*údajné*“, nýbrž – podle jejího názoru – *skutečné* nedostatky českého jaderného Otesánka (např. nevhodné umístění vysokotlakých potrubí, nikde nevyzkoušená obří turbína apod.). Stejně tak českokrumlovští památkáři by byli na hlavu padlí, kdyby měli jakékoli pochybnosti o tom, že poutová turistická atrakce v barokní zahradě a v bezprostřední blízkosti nejzachovalejšího barokního zámeckého divadla v Evropě (a pravděpodobně i na světě) je *skutečnou*, nikoli „*údajnou*“ pěstí na oko

Českému Krumlovu. Nehledě k tomu, že kvůli „*údajnému*“ rušení historického rázu města by asi nehrozilo, že Český Krumlov bude vymazán z prestižního seznamu městských památkových rezervací UNESCO, kam byl – malým českým podvodem – zapísán pouze bez této otáčivé atrakce.

Do třetice je možno číst v českém tisku zprávu, signovanou „čtk“: „*Městský soud v Praze potrestal Milana Šrejbra za obchody s cennými papíry, kterými údajně nezákonně obohatil o více než 13 milionů korun svoji společnost Šrejber Tennis Investing.*“ (LN, 25. 9. 2001) I když si o úrovni českého soudnictví nedělám vůbec žádné iluze, musím se Městského soudu v Praze zastat. Určitě není tak pitomý, že by ve zdůvodnění rozsudku někoho trestal za „*údajné*“, tj. neprokázané provinění.

V létě 2002 čtu zase v novinách a vzápětí slyším i v televizi, že „*hnutí DUHA protestuje proti údajnému kradení dřeva v národním parku, neboť při svém monitoringu 1. zón údajně objevilo desítky pařezů, u nichž měly chybět kmeny*“. Toto je alibi na druhou. „Četka“ promine, ale takto by se chovalo pouze hnutí DUŠevně HAndicapovaných, nikoli naše nejvyspělejší environmentální organizace. Protestovat proti „*údajnému*“ mizení dřeva, když navíc tam podle druhé části věty „*mělo chybět*“, to nikdo svéprávný nikdy neudělá. Zvláště, když to mizení je *skutečně* potvrzeno nálezem inspekce a šetřeno jako *skutečnost*, nikoli pomysl policií. A tak se s pomocí nenápadného slůvka „*údajně*“ – stejně jako výrazem *měl udělat* (viz MĚL UČINIT) – ze samé snahy po korektnosti paradoxně lže. Navzdory mohutnému předstírání přísné, odosobnělé „objektivnosti“, „korektnosti“ a *vyváženosti* (viz VYVÁŽENOST). Diplomatsky řečeno: mani-

puluje se s informacemi. Odborným žargonem: zaměňuje se zpráva s komentářem (ono bagatelizující *údajně*, vpašované do něčeho skutečného, nikoli *údajného* stanoviska, už je komentářem mimo jakoukoli pochybnost). Děje se to doslova každou minutu, každou hodinu, dnes a denně. Dokonce i u relativně slušných novinářů: „*Rakušané odmítnutí svých požadavků považují za důkaz, že Česko není ve sporu o Temelín přístupné jakýmkoli kompromisům.*“ Tahle věta Marka Kerlese je ještě korektní informací. Následující věta už je manipulací, protože pašuje do názoru druhé strany názor naší strany. Autorovi nestačí k zpochybnění rakouského názoru uvozovky, on ještě musí dodat omluvné *údajně*: „*Domnívají se, že údajně české „arogance“ už si musí všimnout i EU.*“ (LN, 19. 9. 2002) A tak se snadno a rychle vyrobí z původně korektní informace nenápadná, často podprahová manipulace na druhou.

UJAL SE

Namísto prostého, jednoduchého a primitivního „režíroval“ (hrál, šéfoval, dirigoval, trénoval) slyšíme a čteme znovu a znovu v učených recenzích i v anoncích, a to nejen uměleckých děl: „*Režie (role) se ujal XY,*“ „*Šéfovské funkce se ujal...*“ „*Dirigentské taktovky se ujal...*“ Jindy zase: „*Trenérského postu se ujal...*“ Nedávno jsem v pátečním Magazínu „intelektuálních“ LN u anoncí TV pořadů napočítal tento výraz třináctkrát. Běžně tu čteme věty jako: „*Role souseda, který glosuje děj filmu z křesla před televizorem, se (...) s chutí ujal Vítězslav Jandák.*“ (LN, 21. 9. 2001) V citované větě se projevil i zákon o vzájemném přitahování, milování se a množení floskulí (viz S CHUTÍ).

Vždycky, když se s touto partiovou metaforou, nahrazující prostou informaci zbytnělým kýčem, setkám (tj. kdykoli otevřu noviny, pustím rozhlas, zapojím internet či televizi), představuji si chudinku režii (roli, taktovku) jako sirotu. Leží, nebohá, všemi opuštěná, odhozená v kopřivách, vztahuje ručičky a nikdo si jí nevšímá. Jde kolem náhodou ušlechtilý dobrodinec, dejme tomu Jan Hřebejk, a *ujme se* jí. Musíme si přece pomáhat! Ještě nic nevíme o výsledku a už jedno oko nezůstane suché.

P. S. Co všechno si český divadelní, filmový či televizní publicista nevymyslí, aby nemusel použít prostá česká slova „hrál“ či „režíroval“, dokládá např. Páteční magazín LN z 27. 12. 2002, který takto anoncuje znovuuvedení Steklého *Dobrého vojáka Švejka*: „*Titulní roli pásma (?) ztvárnil Rudolf Hrušínský, paní Müllerovou představovala Eva Svobodová, hospodského Palivce zosobnil Josef Hlilnomaz, udavače Bretschneidera ztělesnil František Filipovský, v roli nadporučka Lukáše se blýskl Svatoopluk Beneš. Adaptaci realizoval v r. 1956 Karel Steklý.*“ Autor citovaných řádků je možná pyšný na to, kolika květnatými synonymy opentlil fakt, že všichni jmenovaní *hráli* a režisér *režíroval*, ale touto nadbytečnou slovní vatou jen obalil a zamlžil prostou, banální informaci: nemýlím-li se, je tento postup pentlení prázdnoty neklamným rozpoznávacím znakem každého publicistického či kritického kýče.

ÚLET/ULÍTLÝ

Četl jsem nedávno v polemickém kulturním glosáři našeho nejčtenějšího deníku, a to z pera muže,

a *lhostejné předměty*. Těmi prvými jsme *voláni, šetríme je jakožto věci* a tím *obýváme blízkost*, ty druhé, předměty masové spotřeby, nás blízkosti a pocitu plnosti, bytnosti *věcí* zbavují: „*Věda nás nutí k tomu, abychom se vzdali džbánu naplněného vínem a na jeho místo dosadili dutý prostor, který zaujímá kapalina. Věda uvádí džbán jakožto věc vníveč... Toto vědění vědy zničilo věci jako věci už dávno předtím, než vybuchla atomová bomba... Věcnost věci (Dingheit des Dinges) zůstává skryta, zapomenuta, bytnost věci (das Wesen des Dinges) nevychází nikdy najevo, tzn. nedostává se k řeči...*“ (Martin Heidegger, 1950)

VLASTNĚ

Slovo-tik. Platí o něm většina toho, co obsahuje heslo *jako* (viz JAKO) a všechno to, co je řečeno v hesle *prostě* (viz PROSTĚ).

Včetně snahy „přeložit“ složitý svět do floskule.

VNÍMAT

Vedle termínu „*tato země*“ (viz TATO ZEMĚ) zřejmě nejoblíbenější slovo v českém parlamentu. Známý režisér se rozhodl zaslat parlamentním představitelům petici s 1 500 podpisy „za projevení úcty členům odbojové skupiny bratří Mašínů“. Místopředseda sněmovního „Výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu“ (jímž je, příznačně, bývalý komunistický cenzor písňových textů) režisérovi odpověděl: „*Vaši petici vnímám, ale nepřipojím se k ní.*“ Předseda petičního výboru sněmovny rovněž shledává režisérovův postup za „*problematický*“, nicméně v závěru autora petice utěšuje:

„*Odboj proti totalitnímu režimu nelze chápat úzce právně, ale musíme vnímat a zabývat se nastolenými otázkami napříč mnoha obory...*“ Nicméně – jeho faktický nesouhlas s peticí „*neznamená, že poslanci či velká část společnosti nedokážou citlivě a správně vnímat osud této výjimečné rodiny*“.

Nesouhlasíme, ale *vnímáme*. Jak sofistikované, jemné, ohleduplné vyjádření záporné zprávy! Je to floskule doslova za všechny prachy: nebýt jí, muse-li bychom třeba specifikovat i důvody našeho zamítnutí. A to přece nikdo z nás nechce!

A tak čeští vrcholní politici, bossové a magnáti (a jejich mediální servis) jsou zřejmě *nejvnímavější* lidi na světě. Nemyslí, nechápou, nehodnotí, neanalyzují, nereflektují, necítí, nereagují, nesouhlasí, neodporují, neodmítají – namísto toho všeho kudy chodí, tudy „*vnímají*“. Neřeknou: „*To se mi nelíbí, běžte s tím někam,*“ ale: „*Vnímám to jako určitý problém...*“ Politici i komentátoři jsou *vnímaví* zvláště na různé „*signály*“ (viz SIGNÁL). Nikdy neřeknou: „*Jsem pro!*“ ale, když jsou hodně něčím nadšeni, propustí zde již citovanou větu: „*Vnímám to jako pozitivní signál!*“

Není náhodou, že „*nejvnímavější*“ český politik ve dnech, kdy koncipuji tento slovník, je zároveň politikem nejpoblábnějším: Stanislav Gross. Nepoznáme sice nikdy, co si myslí, nevíme, co chce vlastně říci, zato poznáme bezpečně, že ten chlapec je neobyčejně *vnímavý*. A to je příjemné: nic mu neuteče (což u ministra vnitra nikdy není k zahazení).

VONÍ ČLOVĚČINOU (viz též ČLOVĚČINA)

„*Vzduch voněl člověčinou...*“, slyším zpívat jako vždy sama sebou dojatého „Honzu“ Nedvěda v jed-

hranice mezi skutečným významem – a významem zdánlivým, virtuálním. Kdyby nevydávala mediální cirkus za realitu – a naopak. Řeklo-li se za první republiky *historik*, vybavil se většině lidí Josef Pekař. A dnes? Pojem *známá osobnost* způsobil, že široká veřejnost, zpracovaná mediálním obrazem, chápe spisovatele, publicistu a strhujícího řečníka a esejistu Zdeňka Mahlera jako *českého historika* – jeho beletrizující úvahy, spekulace a fabulace o Svatovítské katedrále, T. G. Masarykovi, Antonínu Dvořákovi či Bedřichu Smetanovi bere mediální veřejnost jako zjevenou historickou pravdu, aniž by měla tuto „pravdu“ korigovanou sebemenší znalostí práce jediného českého muzikologa, filosofa či historika. (Příznačně méně populární a *známá* je Mahlerova nejlepší, nekonjunkturální esejistická práce o Karlu Havlíčkovi Borovském či jeho pozoruhodné překlady a práce dramatické, od *Mlýna* až po „nestroyovskou“ variaci *Provaz o jednom konci*). Nikdo z (kunst)historiků není zaštitěn autoritou – a zaklínací floskulí – *známé osobnosti* jako on. Zatímco Pekař (Goll, Šusta, Rádl, Masaryk, Nejedlý) ještě měli šanci formovat historické vědomí současníků, dnešní historiky, pokud nejsou celebritami, už několik desetiletí o tuto šanci připravují lidé jako Zdeněk Mahler, Miroslav Ivanov nebo Pavel Kosatík. Ti talent k popularitě – naštěstí však nejen ten! – nepostrádají. Ale, kárá mě přes rameno básník, co do jména – i pod jinými jmény tahle růže voněla by stejně. Neboli: jev je natolik rozšířený, že si každý uživatel našeho slovníku nositele téhle floskule ze svého oboru dosadí sám.

Z PENĚZ DAŇOVÝCH POPLATNÍKŮ

S tímto úslovím je to něco jako s „*férovostí*“ (viz FÉROVÉ/FÉR/FÉRÁCI). Používají, zneužívají a devalvuji je především ti, kdo „*z peněz daňových poplatníků*“ žijí nejvíc – a vysoce nad poměry. Ti, kdo si sami schvalují svou bezprecedentní doživotní beztrestnost, jíž omylem přezdívali „poslaneckou imunitou“. Ti, kdo si jako jediní v republice sami stanovují z veřejných zdrojů (tedy opět: „*z peněz daňových poplatníků*“) své platy – mimochodem v průměru šest- až desetkrát vyšší než je plat univerzitního profesora. Berou si vlastně do úst lid – do třetice *daňové poplatníky* – jako teroristé rukojmí, jako vítaný argument v litém partajním zápolení. „*Taková reorganizace zdravotnictví neznamená nic jiného, než další vytažení peněz z kapes daňových poplatníků!*“ hřímá občany dobře živený poslanec pravice. „*Druhý televizní kanál je intelektuálský luxus, hrazený z peněz daňových poplatníků*“, přizvukuje mu kolega. „*Bylo by férové* (viz FÉROVÉ/FÉR/FÉRÁCI) *říci, nako-lik bude vstup do Evropské unie hrazen z peněz daňových poplatníků!*“ ozve se pro změnu starost z komunistické lavice. Po poslancích a politicích (a jejich poradcích i tiskových mluvčích) berou si daňové poplatníky do huby i investigativci z elektronických médií. Čím jsou bulvárnější (a tedy čím víc jim jde o vlastní zisk), tím častěji.

Ale co se tu na ně vytahuješ, říkám si. Což jsi i ty nedávno nenapsal, že devastace Šumavy národním parkem, odvoz dvou milionů kubíků nejvzácnějšího dřeva v zemi, byla „*tunelem* (viz TUNEL/TUNELOVAT) *desetiletí, hrazeným mj. z peněz daňových poplatníků?*“ Vzhledem k tomu, že

toto už je poslední heslo a čtenář je všemi předchozími, doufám, dostatečně poučen, ponechávám na jeho soudu, zda věta, jíž jsem užil, floskulační byla či nebyla.

A MALÝ TEST NAKONEC...

Jeden z návodů k použití slovníku:

*Budete-li poslouchat libovolný proslov, komentář nebo debatu,
Budete-li číst libovolný článek, rozhovor nebo knihu
A zaznamenáte-li, že autor maně cituje hesla z tohoto slovníku,
Vemte si slovník pro jistotu k ruce.
Použije-li ve své řeči jedno až pět hesel
(Samozřejmě s výjimkou „antihesel“ typu TUNEL),
Může to být ještě náhoda, ale přesto,
Dejte si na mluvčího příště pozor.
Použije-li pět až deset hesel z tohoto slovníku,
Vězte, že mluvčí má na mysli něco jiného, než vám právě říká.
Použije-li více než deset hesel z tohoto slovníku
(A použije-li je opakovaně),
Náhodu zcela vylučte
A obrazovku vypněte, časopis odložte, knihu zaklapněte.
Do kláves klínkněte Delete
(Odtud duch dávno vylít).
Od toho autora se až do konce nic nedovíte!*